

Businessplan

“kenniscentrum Randwijk – een knooppunt voor innovatie”

Door: Remco Kranendonk en Arend Krikke. Mmv Robert Jan Fontein, Eric Poot, Frans Peter Scheer, Wim de Jong, Ton Baltissen, Marc Raveslout, Henk van Reuler & Jeroen Kruit

Inhoudsopgave

Managementsamenvatting

1. Inleiding
2. Aanpak en organisatie
3. Probleemstelling: van Fruitpraktijkcentrum naar Regionaal Kenniscentrum
  - 3.1 fruitpraktijkcentrum Randwijk
  - 3.2 locatie
4. Regionale ontwikkeling en de rol van kennis
  - 4.1 lerende regio
  - 4.2 referentiegebieden
    - 4.2.1 Greenportcampus
    - 4.2.2 Greenport Venlo
5. Inventarisatie van kansen voor ontwikkeling van Kenniscentrum Randwijk
  - 5.1 ontwikkelingen onderwijs en onderzoek
  - 5.2 ontwikkelingen binnen de provincie
  - 5.3 Regionaal Centrum voor Technologie
  - 5.4 ontwikkelingen binnen de provincie
  - 5.5 ontwikkelingen binnen Wageningen UR
  - 5.6 ontwikkelingen binnen Food Valley
  - 5.7 ontwikkelingen binnen de Betuwse Bloem
  - 5.8 kennisvragen vanuit de sectoren
  - 5.9 kennisvragen vanuit de thema's
6. Op naar een regionaal kenniscentrum
7. Plan van Aanpak Kenniscentrum Randwijk
  - 7.1 functionaliteiten
  - 7.2 organisatie
  - 7.3 fysiek ontwerp
  - 7.4 exploitatie

Literatuur

Managementsamenvatting

In het Rivierengebied in Gelderland werken ca. 14.000 mensen in de tuinbouw. De Provincie Gelderland, het tuinbouwbedrijfsleven, brancheorganisaties, Wageningen UR en de regionale overheden in het Rivierengebied werken samen om de tuinbouw in het Rivierengebied een krachtige impuls te geven om zo hun vooraanstaande positie te behouden en verder te verstevigen onder de naam 'Betuwse Bloem'. De grootste winst is te halen door samenwerking en synergie te bevorderen tussen de vijf Gelderse tuinbouwclusters die op korte afstand van elkaar liggen. Dicht bij gerenommeerde kennisinstellingen en goed bereikbaar via weg, water en spoor. Door de krachten te bundelen en van elkaar te leren neemt de concurrentiekracht toe.

Wageningen UR hecht aan versterking van de binding met tuinbouwregio's, ook met de Betuwse Bloem. Het belang van een nauwe betrokkenheid van Wageningen UR voor innovatie is evident. Wageningen denkt aan uitbouw van het fruitteeltkenniscentrum Randwijk tot een breed regionaal multifunctioneel kenniscentrum, van waaruit clusteroverstijgende onderwerpen samen met regionale partners kunnen worden opgepakt. Dit betreft onderwerpen als logistiek en infrastructuur, klimaat, energie, onderwijs & arbeid, duurzaam ruimtegebruik, gezondheid, bestuurlijke lobby en innovatie.. Randwijk zou een fysieke ontmoetingsplek moeten worden én de motor achter innovaties. In Zuid-Holland zijn goede ervaringen met het Greenport Campusconcept, waarin kennisinstellingen en betrokkenen kennisvragen bespreken en van acties voorzien.

Belang voor de regio

Versterking van de innovatiekracht van de regio door:

- nauwere betrokkenheid Wageningen UR;
- korte lijnen tussen ondernemer, overheden en Wageningen UR;
- grotere binding met trends en nieuwe kennisontwikkelingen;
- vergroting kans op inzet van onderzoeks- en innovatiebudgetten en regionale fondsen;
- versterking van sociaal netwerk en kennisnetwerk;
- invulling geven aan concept van de lerende regio;
- verbinding met ontwikkelingen en ervaringen in andere greenports.

Functionaliteiten Kenniscentrum Randwijk

1. loketfunctie en fysiek knooppunt voor innovatiemakelaars
2. ontmoetingslocatie voor de 50's, ontwikkelen van toekomstbeelden en kennisagenda's
3. aanjagen van (concrete, korte termijn) innovatie: vraagarticulatie, projectvorming (vormen coalities, schrijven voorstellen, zoeken naar financiering)?
4. onderwijs, demonstratiefunctie van innovatieve ontwikkelingen, cursussen, training, info bijeenkomsten, businesscafé.

Ad 1. Loketfunctie

Eén van de doelen van de Betuwse Bloem is het stimuleren van innovatie. Kennis is cruciaal om te kunnen innoveren en de tuinbouw gezond te houden. Het beoogde kenniscentrum kan daaraan bijdragen door vragen vanuit het bedrijfsleven te verbinden aan kennis en expertise van een kennisinstelling als Wageningen UR, adviesorganisaties, etc. In de regio zijn diverse partijen actief om vragen, problemen en kansen uit het bedrijfsleven signaleren, bijv. kennismakelaars, medewerkers van Syntens, van Kamer van Koophandel, etc. Voor het ontwikkelen van innovatieve antwoorden is het belangrijk te kunnen beschikken over een brede kennisbasis en 'inspiratie van buiten'.

Het kenniscentrum zou hieraan kunnen bijdragen door (fysieke) ruimte te bieden aan genoemde kennismakelaars en intermediairen, maar ook werkplekken voor onderzoekers, die tijdelijk aan het werk zijn voor projecten binnen de Betuwse Bloem. Hierdoor kan het kenniscentrum een soort loket vormen en/of het (fysieke) overlegplatform achter het loket), een verbinding naar deskundigen vanuit diverse disciplines van Wageningen UR, haar ervaring in diverse greenports en haar netwerk. Op deze manier moeten ondernemers en bedrijven makkelijker toegang krijgen tot kennis en innovatie.

Deze functie kan deels met een virtueel kenniscentrum [portaal, vitrine] worden vervuld. Het gaat er vooral om een 'kennisinfrastructuur' te bouwen waarbij het vanzelfsprekend wordt dat ondernemers of ketenpartijen kennisvragen indienen en vervolgens efficiënt worden geholpen een antwoord of oplossing te vinden. Hiermee moet de drempel worden verlaagd.

Ad 2. Co-creatie en kennisagenda's

Naast specifieke vragen van ondernemers bestaan ook veel onderwerpen waarvoor geen specifieke eigenaar bestaat, maar wel relevant zijn om te worden opgepakt in regio's. Dit zijn bij uitstek de onderwerpen van de

toekomst (0-5 jaar – zie ook de agenda van de EU DG-regio) en die een bedrijf- of clusteroverstijgende schaal bevatten, zoals duurzaamheid, quality of life, klimaat, groene economie. Om betekenis en uitvoering op het regionale schaalniveau aan deze onderwerpen te geven is een samenspel vereist tussen diverse partijen. Kenniswerkers kunnen aangeven welke trends en ontwikkelingen er zijn en kunnen samen met regionale partners als ambtenaren van provincies, gemeenten en waterschappen, alsmede ondernemers, intermediaire en maatschappelijke organisaties komen tot een regionale uitwerking. Op deze wijze ontstaat transdisciplinaire kennis, een product van het samenbrengen van wetenschappelijke kennis en regionaal gebonden kennis. Om te komen tot deze kennis is ontmoeting van belang. Het kenniscentrum heeft hierin een belangrijke taak. Dus naast aanwezigheid van onderzoekers en ondernemers is aanwezigheid van overheid en maatschappelijke organisaties (omgeving), ontmoeting en gezamenlijke kennisontwikkeling van belang. Ter vergelijking: in Greenport Venlo is de dinsdag een dag van ontmoeting tussen de o's. en de overleggen vinden dan plaats. Ook is tijd om te komen tot bilaterale afspraken.]

Wageningen UR-onderzoekers, business developers, kennis- en netwerkmakelaars en procesdeskundigen kunnen hierbij een belangrijke rol vervullen. Hierbij is de relatie met het regioteam relevant. Vanuit dit team bestaan korte lijnen naar de concernraad, de strategen vanuit de kennisseenheden, bestuurscentrum (onderwijs en onderzoek) en helpdesk subsidies. Gezamenlijk heeft men veel kennis van relevante ontwikkelingen zowel inhoudelijk als procesmatig en op strategisch, maar ook op meer uitvoerend niveau. Voorts heeft men kennis van geschikte aanpakken van co-creatie en actieonderzoek en kan men relevante ervaringen van elders inbrengen. Ook kan gebruik worden gemaakt van (bestuurlijke netwerken) en kunnen relevante disciplinaire expertises worden ingezet.

Het gaat hierbij dus om zaken voor de iets langere termijn en voor bedrijfs- en sectoroverstijgende zaken. Voor dit alles is een (vaste) ontmoetingsplek in de regio van belang. Concreet zou het kunnen gaan om bijvoorbeeld:

- bedrijfsoverstijgende vraagstukken, zoals het opstellen van een gezamenlijke kennisagenda, bijvoorbeeld gerelateerd aan de vraag 'hoe ziet het laanboombedrijf of het fruitteeltbedrijf van de toekomst eruit', waarbij ook vragen op het gebied van arbeid en scholing relevant zijn;
- hoe sluit de tuinbouw aan bij de consumenten en burgers; dit heeft betrekking op o.a. duurzaamheid, inrichting van het landschap, inbedding van bedrijven in de omgeving, natuurwaarden, i.r.t. bedrijf van de toekomst, leefbaarheid, etc.
- binnen het kenniscentrum zal permanent moeten worden gewerkt aan een aantal strategische vraagstukken die zich in Rivierenland afspelen. Continue verkennen van ontwikkelingen – trendwatches. Opstellen, beheren en uitvoeren van een dynamische kennisagenda door een team strategen (onderzoekers en ambtelijke adviseurs, visionaire ondernemers)

Diverse thema's spelen niet alleen in de Betuwse Bloem, maar ook in andere Greenports. De regio is onderdeel van Greenport(s) Nederland en kan daardoor (o.a. via WUR) beschikken over kennis die daar wordt en is ontwikkeld, in bijv. Greenport Campus (glastuinbouw) , Kennis- en Innovatie Impuls (boomkwekerij), Greenport Venlo, Food Valley en Agriboard NoordHolland (proceservaring).

Wageningen UR investeert ook zelf in een aantal strategische onderwerpen, zoals duurzaam ruimtegebruik, water, klimaat, agroproductie in de 21ste eeuw en biobased economy; onderwerpen die aansluiten op diverse thema's in de (toekomstgerichte) discussies in de Betuwse Bloem.

Ad 3. Aanjagen innovaties

Ondernemers zien graag (technische) innovaties voor hun bedrijven middenin hun eigen (productie)regio, bijv. op een bedrijf van een collega. Dat betekent dat relevante partijen daar concreet aanwezig zijn om dit soort vragen met een veelal korte termijn karakter te helpen oplossen. Het kenniscentrum kan, in samenspraak met de (sectorgerichte) pacts, meerwaarde bieden door ondernemers te laten leren van elkaar en 'van buiten'. Concreet kan dit door bijv. 'arenasessies' te organiseren waarbij alle relevante (technische) kennis en partijen rond een bepaald onderwerp bij elkaar worden gebracht. Deze 'state-of-the-art' kan het startpunt vormen van nieuwe initiatieven en innovatieve projecten.

Ad 4. Onderwijs, demo's

Het kenniscentrum kan ook een rol spelen bij onderwijs en arbeid in de regio. Onderwijs en arbeid zijn centrale thema's voor vele sectoren: de zorg om voldoende geschoold personeel (incl. techniek) en onderwijs dat zodanig aantrekkelijk is dat het wervend is voor de sector.

- De regio is onderdeel van Greenport(s) Nederland en kan daardoor (o.a. via WUR) beschikken over kennis die in andere Greenports wordt ontwikkeld (proceservaring en aanpak).
- De Groene Kennis Coöperatie (GKC) speelt een belangrijke rol in het structureren van het groene onderwijs. Ondernemers zullen daarbij meer en meer de te behalen competenties gaan bepalen en die matchen met toekomstig en zittend personeel.

- De 'lerende regio' is een getoetste aanpak voor kennisarrangementen in vitale regio's. LNV heeft Arnhem Nijmegen als een van die vitale regio's benoemd. Daardoor kan de opstelling van de regioagenda en de bijbehorende kennisagenda via het bestaand programma Regionale Transitie van GKC opgepakt worden.
- Het programma de groene carrière is opgezet door LNV fungeert als klankbord voor leren en arbeidsmarkt. Dit project gaat niet uit van de bestaande lijnen maar richt zich op de employability van medewerkers in het groen, de scholing en het perspectief/imago voor het werken in het cluster. Ook mensen met afstand tot de arbeidsmarkt en buitenlanders zijn hierbinnen aandachtsgebied. De Betuwse Bloem is hiervoor een pilot gebied.

Het Kenniscentrum kan een verbindende rol spelen tussen de (toekomstige) behoefte van de arbeidsmarkt, ervaringen uit andere regio's en programma's vanuit overheid en GKC. Daarnaast kan het kenniscentrum diverse activiteiten faciliteren waarin (laagdrempelige) kennisoverdracht, onderwijs en demo's een rol spelen.

Link met RCT

Bundeling van onderwerpen binnen het te ontwikkelen Kenniscentrum Randwijk vergroot de slagkracht, is goed voor de beeldvorming en versterkt het innovatievermogen. Een actief, lerend netwerk is belangrijk om innovaties te kunnen bewerkstelligen. Kenniscentrum Randwijk zou voor de innovatiemakelaar van het RCT en ondernemers een belangrijke basis kunnen zijn om op terug te vallen.

Investeren in een kenniscentrum

Voor de fysieke realisatie van dit kenniscentrum wordt gedacht aan de uitbouw van het bestaande kenniscentrum voor fruit te Randwijk. Maar de investering in het kenniscentrum is meer dan alleen het creëren van een ontmoetingsplaats. Het is ook:

- Het zoeken en verbinden van diverse partners aan het initiatief van het kenniscentrum (vgl. de opzet van Greenport Campus). De werkwijze is gericht op het creëren van een sociaal netwerk, waarbinnen sterke relaties ontstaan, gemeenschappelijke betrokkenheid en efficiënt samenspel ontstaat, met een blijvend karakter.
- Het voorbereiden van activiteiten en netwerken om het kenniscentrum 'op de kaart te zetten'. Daarbij valt te denken aan studies als het 'laanboombedrijf van de toekomst', projecten waarbij de nieuwe technische ontwikkelingen, kansen in de markt, de wensen van diverse betrokkenen in en rond de sectoren en knelpunten voor de toekomst integraal in beeld worden gebracht als basis voor concrete innovatieprojecten.
- Ook het creëren van een 'home' voor innovatiemakelaar, degene die vragen en knelpunten uit de praktijk in (vgl. model in de Achterhoek).
- Verzamelen, bijeenbrengen van initiatieven, zoeken naar funding voor vervolgttrajecten. En zo body geven aan initiatief, zichtbaar maken, verbreden en verdiepen van het kenniscentrum.
- Kennismanagement: ontsluiten van kennis en kennisnetwerken – bouwen aan een regionale kennisinfrastructuur
- Pr, communicatie, tentoonstellen.

Concreet zou het gaan om:

eenmalige investering:

Aanpassing gebouw in Randwijk, loketfunctie en ontmoetingsfunctie (stapsgewijze ontwikkeling met go/nogo)	200
---	-----

jaarbudget:

Arenasessies	60
Basale ondersteuning van de opzet van projecten (ca. 5 k€ / project)	75
Exploitatie van servicepunt / kenniscentrum (3 jaar)	20
Communicatie	25

Totaal	180
--------	-----

De financiering zou de eerste jaren afkomstig kunnen zijn van innovatiefondsen (Provincie, Pieken in de Delta, EL&I of andere regionale subsidiefondsen (EU). In deze jaren moet ook worden gezocht naar "duurzame matching en verankering", dwz naar een kenniscentrum met een businessmodel dat zich kan gaan bedruipen los van projectsubsidies?

1. Inleiding

De Betuwe kent een sterke tuinbouwsector die opgesplitst kan worden in vier tuinbouwsectoren: glastuinbouw (555 ha, Bommelerwaard en Arnhem-Nijmegen), paddenstoelenteelt (15 ha Maasdriel), fruitteelt (5.200 ha, regio Buren/Geldermalsen) en laanboomteelt (1.300 ha, regio Opheusden). Door meer samenwerking tussen de bedrijven onderling en binnen de keten, willen de clusters hun gezamenlijke economische positie verder versterken. In het Rivierengebied in Gelderland werken ca. 14.000 mensen in de tuinbouw. De ambitie is om de tuinbouw in het Rivierengebied op de (inter)nationale kaart zetten. De Provincie Gelderland, het tuinbouwbedrijfsleven, brancheorganisaties, Wageningen UR en de regionale overheden in het Rivierengebied hebben in 2006 samen het initiatief genomen om de tuinbouw in het Rivierengebied een krachtige impuls te geven om zo hun vooraanstaande positie te behouden of verder te verstevigen onder de naam 'Betuwse Bloem'. De grootste winst is te halen door samenwerking en synergie te bevorderen tussen de vijf Gelderse tuinbouwclusters die op korte afstand van elkaar liggen. Dicht bij gerenommeerde kennisinstellingen en goed bereikbaar via weg, water en spoor.

Het kenniscentrum voor praktijkonderzoek in Randwijk – ook wel PPO fruit – functioneert voor de projectgroep Betuwse Bloem als een ontmoetingsplek en een plek van waaruit toekomstplannen voor de regio worden ontwikkeld, zoveel mogelijk in interactie met de pacts en het ondernemersinitiatief. Zo is hier in 2008 een kennisagenda ontwikkeld voor de regio, waarbinnen diverse clusteroverstijgende onderwerpen werden benoemd. Een van die initiatieven is het vormen van een breed regionaal kenniscentrum, van waaruit clusteroverstijgend onderwerpen, zoals logistiek en infrastructuur, (nationaal) landschap, regiomarketing, bestuurlijke lobby, energie, arbeid, innovatie, regelgeving, milieu en landschap worden opgepakt. Deze onderwerpen spelen in alle clusters en zijn geschikt voor gezamenlijke aanpak, leren van elkaar, benchmarking, etc.

In 2008 is in samenwerking met de kennisinstellingen toegewerkt naar het indienen van een aanvraag bij TransForum om de logistieke kansen, de energiestromen, het hoogwaardige landschap en het kennisnetwerk in het gebied veel beter te benutten dan nu gebeurt. Deze samenwerking moet de winstgevendheid van de tuinbouwclusters zowel binnen het cluster als op het niveau van de Betuwse Bloem, versterken en tegelijkertijd een bijdrage leveren aan het behoud van het typerende landschap.

Het doel van deze business case is om vanuit een probleemanalyse, kansen en maatregelen te schetsen om tot een multifunctioneel kenniscentrum te komen voor het oppakken van de vraagstukken binnen de Betuwse Bloem gerelateerd aan de tuinbouwclusters. Het initiatief past binnen het streven van de projectgroep Betuwse Bloem om te komen tot duurzame agroclusters binnen de Betuwe. Duurzaamheid staat voor het besparen, opwekken en slim koppelen van energiestromen. Daarnaast staat duurzaamheid ook voor het zo slim mogelijk organiseren van de logistiek en het staat voor ondernemen met behoud, herstel en ontwikkeling van het typische Betuwse landschap. Het resultaat van de business case is het opstellen van tastbare handvatten voor ondernemers, overheden en kenniswerkers om een duurzaamheidslag te maken op het gebied van energie en logistiek, rekening houdend met het landschap.

Duurzaamheid kent verschillende aspecten en invalshoeken:

- technologisch, maatschappelijk, fysiek
- sectoraal, integraal
- energie, logistiek, landschap, bestuur en beleid
- schaalniveau: lokaal, regionaal, nationaal, internationaal

Duurzaam cluster in het licht van TransForum

Deze business case wordt uitgevoerd in het kader van het TransForumproject Bloeiende Clusters in de Betuwse Bloem. TransForum heeft als doelstelling de noodzakelijke duurzame ontwikkeling van de Nederlandse landbouw te verkennen en te faciliteren. Ook heeft het een duidelijke visie op een duurzaam cluster, namelijk een verzameling van verticaal en horizontaal samenhangende economische activiteiten verbonden met productie, verwerking en afzet van een agrarisch product. Daarbij worden ook de met een agrarische productie samenhangende toeleverende en dienstverlenende bedrijven inbegrepen. Deze bedrijven onderhouden in de eerste plaats relaties met elkaar, waarbij de locatie van de verticaal samenhangende activiteiten gekenmerkt wordt door een onderling afhankelijke regionale concentratie. In deze omschrijving is een duurzaam cluster in feite een ruimtelijke vertaling van een keten. Belangrijke voorwaarden om te komen tot een duurzaam cluster zijn innovaties op het gebied van logistiek, energie en landschap. Deze staan centraal in de aanpak van bloeiende clusters in de Betuwse Bloem. TransForum bouwt aan gepassioneerde coalities van kennisinstellingen, overheden, maatschappelijke organisaties en bedrijven. Gezamenlijk wordt nieuwe bedrijvigheid ontwikkeld die winstgevend is, het milieu respecteert en het welzijn van mens en dier verbetert.

In het Transforumproject 'bloeiende clusters in de Betuwse Bloem', staat het verbinden van het kennisnetwerk van Wageningen UR met het regionale praktijknetwerk van de Betuwse Bloem rond de thema's logistiek, energie en landschap, centraal. Dit moet zijn beslag moeten krijgen in de uitwerking van vier concrete businessplannen, gericht op het ontstaan van duurzame agroclusters. De werkwijze is gericht op het creëren van een sociaal netwerk, waarbinnen sterke relaties ontstaan, gemeenschappelijke betrokkenheid en efficiënt samenspel ontstaat, met een blijvend karakter. Het netwerk wat hierbinnen ontstaat is te zien als een eerste uitwerking van het kennisnetwerk, centrum. Het is het product van een gezamenlijk traject, waarbinnen zowel de provincie, de ondernemers als de Wageningen UR een belangrijke contrafinanciering inbrengt. Transforum vindt dit zeer de moeite waard vanuit inhoudelijk oogpunt, maar ook vanuit vernieuwing van de kennisinfrastructuur.

2. Aanpak en organisatie

Activiteiten

De volgende activiteiten hebben plaatsgevonden om te komen tot het businessplan

- analyse van ontwikkelingen - documentanalyse: samenbrengen in conceptnotitie
- strategische gesprekken met Ab Groen Wageningen UR, Kees Pieters provincie, Jan Willem Donkers Greenport Campus.
- gesprekken met betrokkenen: pachten, provincie, Wageningen UR, andere kennisinstellingen (VHL, helicon, Radboud Universiteit), de Groene KennisCoöperatie (GKC), Regionaal Centrum voor Technologie Rivierenland, Ondernemersplatform en PPO
- presentatie aan Ondernemersinitiatief en RCT
- beschrijven en samenvatten in rapportage businesscase
- opstellen van notitie voor provincie Gelderland - zie bijlage
- opstellen van brochuretekst

Projectteam

De business case houder van het multifunctioneel kenniscentrum Randwijk is Arend Krikke, bij de start van de case interim businessunitmanager van PPO Bloembollen, Boomkwekerij en Fruit (PPO BBF) van Wageningen UR. De business case is uitgewerkt door een interne projectgroep vanuit Wageningen UR, bestaande uit, Eric Poot van PPO Glastuinbouw, Toine Timmermans van Food en Biobased Research, Wim de Jong, Ton Baltissen en Marc Ravesloot alledrie van PPO-BBF. Zij worden ondersteund vanuit het TransForum project Bloeiende Clusters in de Betuwse Bloem door Remco Kranendonk van Alterra. Hij participeert in deze projectgroep. Verder zijn vanuit het Transforum project betrokken: Robert Jan Fontein vanuit bestuur en organisatie, en Jeroen Kruit vanuit landschapsarchitectuur, van Alterra. Vanuit het Transforum projectteam is Roelf de Boer, De Boer en Advies, betrokken vanuit communicatie, en Wils Kloos van Oost NV vanuit de algemene projectleiding.

Overheden / belangenorganisaties

Bij de business case zijn direct of indirect verschillende partijen en organisaties betrokken, zoveel mogelijk vanuit de domeinen overheid, markt en kennis, opdat kan worden gekomen tot een gezamenlijke uitwerking, afstemming en inbedding:

- Provincie Gelderland
- Gemeente OverBetuwe
- Food Valley
- De Pachten van de Betuwse Bloem
- Ondernemersinitiatief Betuwse Bloem
- Kennis- en onderwijsinstellingen: Helicon, HAN, HAS, Wageningen UR, Radboud Universiteit Nijmegen, VHL
- Groene Kenniscoöperatie
- Projectgroep Betuwse Bloem
- Landgoed Hemmen

3. Probleemstelling: van fruitteeltpraktijkcentrum naar Regionaal Kenniscentrum

3.1 Fruitteeltpraktijkcentrum Randwijk

In 2004 heeft Praktijkonderzoek Plant & Omgeving, onderdeel van Wageningen UR, samen met enkele partijen uit de sector, het initiatief genomen om op de onderzoekslocatie in Randwijk te komen tot een Fruitteeltkenniscentrum. Doel van dit centrum is de bestaande samenwerking tussen de partijen verder te verbeteren, om daarmee de ontwikkeling en doorstroming van kennis naar de fruitteeltsector te bevorderen en om de innovatiekracht in de sector te versterken. Het centrum biedt de partners de mogelijkheid om hun activiteiten op elkaar af te stemmen en desgewenst met elkaar samen te werken binnen projecten. Binnen het centrum behouden de partijen de eigen identiteit en (financiële) verantwoordelijkheid.

De volgende bedrijven en organisaties nemen deel aan het Fruitteeltpraktijkcentrum Randwijk: Productschap Tuinbouw (PT), Fruit Consult, Innova Fruit, Plant Research International (PRI), Pieter Vernooij Fruit, Praktijkonderzoek Plant & Omgeving (PPO), Nederlandse Fruitteelters Organisatie (NFO) en voorlichtingsorganisatie DLV Plant.

Het fruitteeltkenniscentrum heeft zo een brede opzet van kennis en ontwikkeling, een cluster van adviesbureaus, belangenbehartiging, onderwijs en onderzoek. Het centrum functioneert voor de fruitteelt al min of meer als kenniscentrum. PPO/WUR heeft de ambitie die functie te versterken en die functie te verbreden naar de andere tuinbouwsectoren in de regio en naar sectoroverstijgende vraagstukken van de regio. Bovendien kan nog onderscheid worden gemaakt in private en publieke belangen en onderwerpen. Hierover is nog geen consensus, maar bundeling van onderwerpen binnen het te ontwikkelen Kenniscentrum Randwijk vergroot de slagkracht, is goed voor de beeldvorming en versterkt het innovatievermogen.

Ieder pact of cluster is bezig met het inventariseren van toekomstige vraagstukken en het beter organiseren van kennis en innovatie. Zo wordt in het kader van het Laanboomcompact overwogen om op het agribusnesscentrum (ABC) Opheusden een kennis-consumentencentrum te ontwikkelen. Ook binnen het paddestoelenpact wordt gesproken over het opzetten van een kennisloket. Het paddenstoelencluster ligt ook op een grote afstand van Randwijk..

De vraag is of de ambitie van Betuwse Bloem en PPO/WUR samen zijn te brengen op of naar aanleiding van het initiatief op Randwijk en op welke wijze verbreden met vraagstukken uit de andere sectoren (paddestoelen, glastuinbouw, laanbomen,) vanuit de clusters en facetten (ruimte, water, landschap, bodem, klimaat) op het niveau van de Betuwse Bloem kan plaatsvinden.

Bijkomende doelstelling voor de Betuwse Bloem is de mogelijke ontwikkeling van kennis-consumentencentra, dat kan worden gezien als een interessante mogelijkheid om de waardering van de maatschappij en daarmee het draagvlak voor de tuinbouw in de regio te vergroten. De vraag is op welke wijze deze doelstelling kan worden vormgegeven binnen het te ontwikkelen concept en onder welke voorwaarden.

Verder komt het initiatief voort uit de wens om kennisinstellingen te mobiliseren en de deskundigheid vanuit verschillende disciplines te verbinden met het praktijknetwerk van de Betuwse Bloem. Daartoe is een inventarisatie vereist van de strategieën van de kennisinstellingen en de kansen vanuit onderwerpen en disciplines om te komen tot een optimale verbinding van de nu nog slecht op elkaar afgestemde netwerken.

3.2 Locatie Kenniscentrum Randwijk

De huidige locatie aan de Lingeweg is eigendom van Wageningen UR / PPO en biedt ruimte en onderzoeksfaciliteiten voor innovatie en onderzoek aan diverse vraagstukken in de fruitteeltketen. De laatste jaren wordt de locatie ook benut voor het opzetten en uitvoeren van diverse projecten in de laanbomensector. In de gebouwen is ook kantoorruimte voor medewerkers van de verschillende partners van het kenniscentrum gerealiseerd om kennisuitwisseling en samenwerking te faciliteren. Behalve gezamenlijke kennis- en communicatieactiviteiten zijn de laatste jaren een aantal gezamenlijke activiteiten opgezet (kleinfruit, etc.).

De locatie faciliteert ook veelvuldig bijeenkomsten van stakeholders rond de fruitteeltsector, boomkwekerij en de regio. Ook is de locatie veelvuldig gastheer voor activiteiten die zijn gerelateerd aan de Betuwse Bloem. Op deze wijze ondersteunt de locatie steeds meer een cluster van activiteiten proefbedrijf, demonstratie en ontmoetingslocatie. De locatie ligt centraal in de fruitteeltcluster en dichtbij het cluster voor de laanbomen. De clusters paddenstoelen en glastuinbouw liggen wat verder van de locatie.

Kenniscentrum Randwijk ligt dichtbij Food Valley. De stichting Food Valley probeert kennis te verbinden met innovatie en bedrijvigheid. Food Valley werkt uit een stichting, met in haar bestuur vertegenwoordigers van diverse bedrijven (o.a. Friesland Foods), Wageningen UR en gemeenten. Inmiddels zijn er diverse projecten geïnitieerd en/of ondersteund. Het denken over de positionering van Food Valley heeft een aantal dimensies, specifiek ook in relatie tot de ruimtelijke ordening en een 'sleutelproject'. We onderscheiden verschillende niveaus voor de ruimtelijke ordening.

1. de regio 'Food Valley' in relatie tot omliggende regio's. Belangrijk hierbij is de positionering van de regio 'Food Valley' naar de Randstad (west), maar ook naar Amersfoort/Almere/Flevoland (aan de noordelijke kant) en Arnhem/Nijmegen/Betuwe/Brabant/Noord-Limburg (aan de zuidelijke kant). De west-oost assen zijn daarbij belangrijk, maar relatief goed ontwikkeld; de noord-zuid as is echter een belangrijk ontwikkelingspunt, zowel mobiliteit als ook OV. Heel concrete aspecten op dit niveau in deze as zijn 'Hoewelaken' en Rijnbruggen Heteren en Rhenen.

Een belangrijk aspect van dit niveau is ook de verbinding van de kenniseconomie in de regio met de 'maak-industrie' in de regio en met andere regio's in Nederland (om Europees en globaal niet te vergeten maar even meer in de virtuele netwerken te positioneren). Daartoe zijn er al verbindingen met omliggende regio's (Flevoland, Betuwe, etc.) maar op nationale schaal is hier de verbinding Food Valley met Greenport Nederland heel belangrijk.

2. binnen de regio 'Food Valley' is de noord-zuid as ook de te ontwikkelen as die kenniscampussen, onderwijs- en innovatieclusters en kernlocaties voor bedrijvigheid met elkaar moet verbinden (ook hier automotieve, OV en daarbij langzaam verkeer).

3. als 'sleutel' voor de ontwikkeling zien we momenteel de verbinding NS station Ede-Wageningen en Wageningen Campus.

Kenniscentrum Randwijk valt binnen het netwerk Food Valley, qua onderwerp en qua organisatie sterk verbonden. Vanuit Regio Food Valley i.o. (samenwerkende gemeenten) valt het er (net) buiten, maar bovenstaande drielagige perspectief geeft ook in fysieke zin de nauwe verbinding weer.

4. Regionale ontwikkeling en de rol van kennis

4.1 *Lerende regio*

Het concept van de lerende regio is tegenwoordig het meest gepromoteerde economische ontwikkelingsconcept in verschillende westerse regio's (Hassink, 2005). Het concept en bijbehorende instrumentarium zijn ontstaan vanuit nieuwe management paradigma's, nieuwe benaderingen in de regionale planning en veranderingen in governance en regionale ontwikkeling, die vooral geschikt zijn voor het aanpakken van complexe vraagstukken (Kranendonk & Kersten, 2009). Centraal uitgangspunt is dat economische ontwikkeling in de huidige kenniseconomie afhangt van de capaciteit van individuen en organisaties om deel te nemen aan een (collectief) regionaal leerproces.

Lerende regio's veronderstellen een andere aanpak van regionaal beleid. Zo is een lerende regio meer gebaat bij een infostructuur (een structuur gericht op informatie) dan een infrastructuur. Lerende regio's bevatten een regionale netwerkorganisatie met een bottom-up benadering, transparantie en face-to-face relaties die als basis dienen voor innovaties. Daarnaast geldt dat kenniscreatie de basis is voor regionale, nationale en internationale concurrentie (Hassink, 2005; Kranendonk & Kersten, 2009).

Binnen een lerende regio is een netwerk actief dat open staat voor leren. Dat netwerk is belangrijk om innovaties te kunnen bewerkstelligen (Kranendonk & Kersten, 2010). In het netwerk staan sociale interacties tussen mensen, maar ook ondersteunende organisaties centraal. In de academische wereld is dit vertaald naar het 'social networking' (of sociaal leren) concept (Morgan, 2007): 'The social networking approach points to the important function of personal, trustful relationships for successful regional development in terms of arising agglomerations of innovative firms'. Als instrument voor sociaal leren en social networking worden Communities of Practice (CoP) gebruikt (Kranendonk & Kersten, 2009). Wanneer er in een regio sprake is van social networking kan er een regionale clubgedachte ontstaan waarin het gezamenlijk komen tot innovaties centraal staat en waarbij het collectieve regionale belang en collectief leren, zwaarder weegt dan het individuele belang. Morgan (2007) beargumenteert dat dit een belangrijke voorwaarde is voor regionale ontwikkeling. Daarnaast geeft Hautala (2005) aan dat samenwerking tussen overheid, bedrijfsleven en universiteit onmisbaar is om regionale

ontwikkeling te bewerkstelligen. Uit onderzoek van hem blijkt ook dat innovaties eerder plaats vinden als bedrijfsleven en universiteiten structureel samenwerken.

Ook in de praktijk van regionale ontwikkeling is te zien dat steeds vaker op het niveau van de regio consortia bestaande uit overheid (Rijk, provincies, gemeenten), markt (bedrijven en intermediairs) en kennis- en onderwijsinstellingen samenwerken aan duurzame gebiedsontwikkeling (Rutten, 2007). Op het niveau van de regio vindt de integratie van functies, facetten en sectoren plaats, waardoor er complexe vraagstukken ontstaan waarin landschap, economie, landbouw, energie, natuur, milieu, water, klimaat allemaal tegelijkertijd spelen en elkaar beïnvloeden. Hier komt nog bij dat de actoren achter deze sectoren verschillen in hun kijk naar de wereld. Deze complexiteit vraagt om innovatieve gebiedprocessen waarin de verschillende betrokkenen meningen, wetenschappelijke kennis, identiteit en ambities uitwisselen, waarmee een gezamenlijke invulling aan duurzame ontwikkeling wordt gegeven. Zonder innovaties in hoe gebiedsprocessen gevoerd kunnen worden, zal het niet lukken om de transitie naar duurzaamheid in gebiedsontwikkeling te maken.

Een lerende regio is een regio waarin kenniscreatie en het leren van elkaar de motor zijn van duurzame ontwikkeling waarin sectoren worden geïntegreerd. Daarbinnen is het doel te komen tot een gezamenlijke aanpak van een complex vraagstuk op regionaal niveau door interactie en kennisuitwisseling tussen participanten uit verschillende domeinen, waarbij ook de bèta-gamma-integratie aan de orde is, doordat duurzame ontwikkeling een integratie van people, planet, profit veronderstelt en die tussen wetenschap en regionale praktijk.

Het concept 'lerende regio' is afkomstig vanuit de Economische Geografie en komt dan ook veelvuldig terug in wetenschappelijke artikelen over regionale ontwikkeling (zie Rutten R., F. Boekema (2007). *The learning region: Foundations, State of the Art, Future*. Edward Elgar Pub, London). Ook wordt het vaker genoemd door beleidsmakers als regionale ontwikkelingsstrategie (zie ook de publicatie *Lerende Regio: kennisarrangementen voor vitale regio's*, van het Netwerk Platteland en het LEI).

Om te komen tot een optimale kennisuitwisseling is een inspirerende omgeving cruciaal. Eveneens is ruimtelijke nabijheid van onderzoeksinstellingen en ondernemingen belangrijk. In lerende regio's zien we eveneens dat economische activiteiten zich clusteren. In diverse studies is onderzoek gedaan naar het belang van clustering van economische activiteiten voor de regionale ontwikkeling.

Gilbert et al (2008) hebben de relatie tussen clusters, kennistransfer, nieuwe innovaties en groeiprestaties van regio's onderzocht. Het onderzoek maakt duidelijk dat bedrijven succesvoller innoveren wanneer zij veel contact hebben met nabij gelegen bedrijven die eveneens innovatieactiviteiten ondernemen. Hierdoor vindt er namelijk kennisuitwisseling plaats. Een andere conclusie is dat ruimtelijke clustering de prestaties van bedrijven beïnvloedt omdat bedrijven door competitie wel innovatief moeten blijven om de concurrentie aan te kunnen gaan. Ook geven zij aan dat face-to-face contact heel belangrijk is in een kennisregio.

Organisatievormen van regionale kennisontwikkeling

Te zien valt dat diverse regio's in Europa volop investeren in regionale ontwikkeling en het bijeen brengen van diverse stakeholders en kennissoorten. Daarvoor bestaan verschillende beproefde concepten, zoals venture labs en regionale campusontwikkeling. Hieronder een korte beschrijving:

Venture labs

Een Venture Lab is over het algemeen een technologisch centrum dat ondersteuning biedt aan startende ondernemers, wetenschappers, PhD's en studenten die een patent of techniek willen commercialiseren in een onderneming. Een Venture Lab is te omschrijven als een gebouw, maar het is meer dan dat. Het is tevens een onderwijsprogramma, waarin op een gestructureerde manier een onderneming opgezet kan worden. Deelnemers aan het Venture Lab programma hebben meestal wel een eigen idee en willen dat graag vermarkten. Het hebben van een idee is echter meestal niet noodzakelijk. Het concept Venture Lab fungeert als het ware als een soort laboratorium, waar nieuwe ideeën tot stand komen. De focus ligt echter op het commercialiseren van een idee, dat vaak al van te voren bedacht is. Vaak zijn bedenkers van ideeën bezig met het optimaliseren van het product en vergeten de bedrijfsvoering. Venture Labs richten zich juist op dit aspect. In een Venture Lab staat zowel de ontwikkeling van een bedrijf centraal, evenals kennisontwikkeling. Daarbij wordt vaak het commercialiseren van een onderneming als een wetenschap gezien en niet alleen als een bijkomstigheid. Venture Labs brengen deelnemers de cruciale factoren bij om een product op te markt te brengen en daaromheen een onderneming te bouwen.

Campusontwikkeling

Technopolis (2009) heeft onlangs een campus als volgt gedefinieerd:

- Een fysieke locatie met hoogwaardig onroerend goed en gemeenschappelijke faciliteiten

- Die als doel heeft het bevorderen van de oprichting, groei en acquisitie van kennisintensieve bedrijven en kennisintensieve organisaties en hun onderlinge samenwerking
- Met een actief beleid gericht op het faciliteren van R&D en innovatie en de transfer van kennis, mensen en kapitaal naar en tussen de organisaties op de campus en op het aantrekken van kennisintensieve locaties.
- Buck Consultants International (2010) voegt aan deze omschrijving toe dat de aanwezigheid van een manifeste kennisdrager op de campus een voorwaarde is en dat het derde punt vertaald is in termen van een aanwezige organisatie die actief open innovatie stimuleert

Campusen zijn - zoals eerder geconcludeerd - niet alleen het natuurlijke en voor kenniswerkers en R&D afdelingen aantrekkelijke kristallisatiepunt voor open innovatie en publiek-private R&D samenwerkingsmogelijkheden, maar zijn door hun onderscheidend vermogen en inspeland op nationale en regionale prioriteiten ook innovatieversnellers. In de internationale concurrentiestrijd om R&D centra en kenniswerkers kan een goede campus een belangrijk visitekaartje voor een regio/provincie zijn.

Door de nabijheid van onderzoekers en kennisinstellingen en het ter beschikking zijn van researchfaciliteiten versnelt een campus open innovatie. De economische kracht van bedrijven op een campus wordt daarmee groter. Van belang om te komen tot een succesvolle campus is dat het initiatief past binnen de programmatische insteek van het regionaal-economisch of technologisch innovatiebeleid, d.w.z. gespecificeerd door het gemeente, provincie, Rijk en/of EU, bijvoorbeeld afgestemd met of benoemd als sleutelgebied binnen het InnovatiePlatform en/of genoemd in Pieken in de Delta. Verder is relevant of het initiatief voldoende economische massa (in termen van kenniswerkers en R&D-activiteiten) kent en of het initiatief voldoende potentie heeft om tot deze economische massa te komen?

Verder geeft het rapport van BCI (2010) aan dat een succesvolle campus de 4 belangrijkste onderscheidende factoren op orde: technologie, talent, venture capital en bereikbaarheid

Succesfactoren zijn

- Actieve betrokkenheid van de kennisbron
- Erkenning in nationaal wetenschaps- en/of technologie- en/of regionaal economisch beleid
- Open innovatie programma's op de campus gericht op technologybusiness contacten en business-to-business contacten
- Substantiële interesse bedrijfsleven voor (nieuwe) onderzoeksfaciliteiten en bedrijfshuisvestingsmogelijkheden
- Duidelijke programma's gericht op spin-off bevordering en marketing van de campus
- Interdepartementale en gebiedsgerichte afstemming

Greenport Nederland: advies Commissie Nijkamp

Kennis en innovatie zijn volgens de commissie Nijkamp de dragende pijler onder het Nederlandse tuinbouwcluster. Binnen het gehele tuinbouwcluster bestaat brede consensus over het belang van kennis en innovatie. Kennis en innovatie vormen een belangrijke pijler onder het tuinbouwcluster. Kennis en innovatie staan uiteraard niet op zichzelf. Zij staan ten dienste van alle onderdelen van het cluster, zoals productie, logistiek en toelevering, maar ook van (maatschappelijke) randvoorwaarden, zoals duurzaamheid, voedselveiligheid en landschappelijke inpassing van bedrijven.

Vanuit concurrentieoverwegingen is het van groot belang om het kennisniveau van het Nederlandse tuinbouwcluster op peil te houden. Om de aanwezige kennisvoorsprong te behouden en innovatie blijvend te stimuleren, is het noodzakelijk in te zetten langs de volgende 'actielijnen':

- 1) interdisciplinaire kennisontwikkeling,
- 2) effectieve kennisvalorisatie en -verspreiding,
- 3) stevige verankering van het innovatiebeleid in combinatie met een efficiënte inzet van financiële middelen.

Voorts dient open innovatie gestimuleerd te worden en dient veel aandacht besteed te worden aan kennisoverdracht, opleiding en training. Nieuwe kennisvraagstukken vereisen een interdisciplinaire aanpak. Momenteel vindt kennisontwikkeling vooral vanuit een bepaalde discipline insteek plaats. Om de kennisvraagstukken van de toekomst op te lossen rondom concrete thema's als agrologistiek, metropolitane landbouw, duurzame en energieneutrale productiewijzen, is daarnaast vooral behoefte aan een interdisciplinaire insteek en open innovatie. Met een interdisciplinaire aanpak worden immers de (systeem)innovaties bevorderd en wordt bovendien de spin-off van het tuinbouwcluster vergroot. Naast meer technologisch gedreven innovatie is verder behoefte aan sociale innovatie in relatie tot onderwerpen als samenwerking en coalitievorming binnen de afzetketen of clusterbreed. Met het oog daarop verdient het aanbeveling om interdisciplinaire samenwerking tussen (technische) universiteiten in binnen- en buitenland, alsook met andere kenniscomplexen, zoals

bijvoorbeeld Dynalog Breda en Biosciene Park Leiden, te versterken. Wageningen UR kan hierin, met een stevig opleiding-, kennis- en innovatiecentrum voor de agrarische sector, een belangrijke spilfunctie en voortrekkersrol vervullen.

Een nauwere samenwerking tussen kennisinstellingen en bedrijfsleven is wenselijk zowel ten aanzien van kennisontwikkeling (betere vraagarticulatie, kritische thuismarkt) als kennisverspreiding. In dit verband is er in toenemende mate behoefte aan een moderne variant op het 'oude' OVO-drieluik, waarin Onderzoek, Voorlichting, Onderwijs nauw met elkaar verbonden waren. Met de ontwikkeling van de Greenportuniversity en de Greenportcampus wordt hieraan inmiddels voor een deel invulling gegeven (Rapport Adviesgroep 'Tuinbouwcluster Greenport.NL, juni 2010).

4.2 Referenties

4.2.1 Greenportcampus

Op 15 februari 2009 is de Greenport Campus Zuid-Holland van start gegaan. De Greenport Campus is opgezet om de innovatie in het Zuid-Hollandse glastuinbouwcluster te versterken, waarbij direct een koppeling gemaakt wordt met cursussen en opleidingen voor medewerkers in het cluster.

Greenport Campus is het platform waarmee de Nederlandse Greenports de sprong willen maken naar een hoger niveau van kennis en innovatie. Greenport Campus innovatie support is er om ondernemers in de glastuinbouw en hun toeleveranciers te helpen om hun innovatieve ideeën tot bloei te laten komen en om aan hun behoefte aan vakopleidingen tegemoet te komen. Via 'Greenport Campus innovatie support' werken ondernemers en kennisinstellingen samen om deze doelen te bereiken en zo de internationale voorsprong van de Nederlandse Greenports te behouden en te versterken.

Ondersteund door een positief besluit van het Ministerie van Economische Zaken en de Provincie Zuid-Holland is in het kader van Pieken in de Delta is de Greenport Campus Zuid-Holland definitief van start gegaan. Met het project is een budget gemoeid van 1,2 miljoen euro, waarvan 8 ton euro wordt bijgedragen door ministerie en provincie. In het project werken Kennisalliantie Zuid-Holland, Wageningen UR, TNO, TU Delft, de Demokwekerij, en Hogeschool INHolland nauw samen met het bedrijfsleven om de glastuinbouw een stap voorwaarts te krijgen op het gebied van innovatie en onderwijs.

Greenport Campus innovatie support verbindt de netwerken en de kennis van bovenstaande instellingen. Hiermee kan voor iedere vraag snel en effectief het juiste antwoord bij de juiste partij gevonden worden. Greenport Campus is een regionaal, overwegend virtueel kenniscentrum (-loket), waar diverse partners elkaar treffen en onderzoeksvragen uit de tuinbouw kanaliseren en uitzetten binnen de eigen organisaties.

Greenportcampus is gericht op innovatie en opleidingen. Binnen de Greenport campus constructie wordt om te komen tot innovaties onderscheid gemaakt in de volgende functionaliteiten:

Loket: Hier kunnen initiatiefnemers terecht met vragen of ideeën over: nieuwe kennis, samenwerkingspartners, vakopleidingen. Een team van specialisten gaat samen met de initiatiefnemer op zoek naar de beste partijen om de ideeën verder vorm te geven en nieuwe oplossingen te vinden.

Arena: Greenport Campus innovatie support organiseert bijeenkomsten en discussies rondom deze belangrijke innovatieve thema's. Bij deze Arenasessies worden partijen van binnen en buiten de sector betrokken. Hier worden ideeën uitgediept en ontstaan nieuwe plannen.

Support: Greenport Campus innovatie support ondersteunt initiatiefnemers bij het formuleren van de juiste onderzoeksvraag en bij het zoeken naar de juiste subsidiemogelijkheden om de plannen van de grond te krijgen. Hier is een kleine eigen bijdrage vereist.

Proeffabriek: Greenport Campus innovatie support verkent de mogelijkheden voor een proeffabriek waar innovaties kunnen worden gedemonstreerd en waar onderwijs kan worden gegeven in een state-of-the-art omgeving.

Greenportcampus is sterk gericht op kennisvragen en onderzoek en de interactie tussen bedrijfsleven en kennisinstellingen. Dit is een van de insteken en mogelijke functionaliteiten van kenniscentrum Randwijk.

Op het gebied van opleidingen biedt 'Greenport Campus innovatie support' een breed scala aan praktijkgerichte cursussen en onderwijsmodules aan voor mensen werkzaam in de glastuinbouw en toeleverende industrie. Via

één loket hebben klanten toegang tot een compleet pakket cursorisch onderwijs op verschillende niveaus (MBO, HBO en WO) en van verschillende aanbieders.

Werkwijze – ervaringen tot nu toe:

- veel tijd gestoken in de lobby naar verschillende partijen:
  - o deelnemende partijen, niveau directie/ business unit management
  - o bestuurlijke gremia: gemeenten Westland, Lansingerland, Pijnacker-Nootdorp en Delft; provincie Zuid-Holland
  - o Belangenbehartigers (LTO, VNO-NCW, etc)
- veel tijd geïnvesteerd in de onderlinge samenwerking tussen de deelnemende partijen (niveau projectleiders/ teamleiders).
- Werkenderweg is gezamenlijk een werkwijze afgesproken, een procedure van hoe om te gaan met vragen die aan de GPC gesteld worden.
- loketten waar bedrijven met hun vragen aan kunnen kloppen zijn geoperationaliseerd
- de meeste vragen komen echter binnen via directe contacten van medewerkers van de verschillende deelnemers. Er zijn nog geen vragen via de scholen zijn binnen gekomen.
- alle vragen worden bijgehouden in een “vraagvolgsysteem”: Topdesk (product van TNO)
- Het WP “opleidingen” loopt nog niet,
- De proeffabriek loopt ook niet, deze komt in het nieuwe plan ook niet als zelfstandige WP terug.
- Sterke punten van de werkwijze:
  - Vraaggestuurd
  - Besluiten worden met het hele “loket” team genomen. Er is niet 1 innovatiemakelaar die zelf beslissingen rondom makelen neemt. We zijn met z’n allen verantwoordelijk voor een faire toedeling van vragen naar deelnemers.
  - Veelal complementaire expertises tussen de deelnemers. Deelnemers hebben inmiddels beter contact met elkaar, zien elkaar meer als partners dan als concurrenten (op een paar uitzonderingen na, zoals bijv LED belichting). Concreet voorbeeld: hulp van de TU vertegenwoordiger om een student voor een ontwerpopdracht van WUR te zoeken.
  - Er wordt niet in hardware (“stenen”) geïnvesteerd: men gebruikt de faciliteiten van de verschillende deelnemers.
  - Topdesk voldoet prima
  - Zwakke punt: Strategische ontwikkellijnen ontbreken: ondernemers komen hier niet snel mee. In een vervolg zal GPC zelf meer strategische lijnen gaan adresseren (mbv vraagarticulatie bijeenkomsten bijvoorbeeld).

4.2.2 Greenport Venlo

Greenport Venlo heeft ambities uitgesproken voor ontwikkeling van het tuinbouwcluster en agribusiness, met name gericht op de sectoren fresh, food en agrologistiek. De wens is uitgesproken om toonaangevend binnen Europa te zijn door in te zetten op innovatie en groei van de sectoren ‘fresh & food’ en (agro)logistiek. Daarbinnen is de aandacht vooral gericht op groene grondstoffen, gezondheid, concepting en marketing en energie. Daarnaast staat quality of life hoog op de regionale agenda en zijn enkele grote projectinitiatieven. De rol van kennis is hierbij cruciaal. Op initiatief van Rijk, provincie en regio wordt gewerkt aan een regionaal kennisarrangement, waarbinnen regiobnale kennisinstellingen en univesiteiten van Wageningen UR en Maastricht een prominente rol spelen.

Rijk, provincies, gemeenten en bedrijfsleven hebben binnen het kader van Greenport(s) Nederland bestuurlijke uitvoeringsafspraken gemaakt over de verdere ontwikkeling van de Greenports en de onderlinge verdeling van rollen en verantwoordelijkheden. Daarbij is een uitvoeringsstrategie afgesproken gericht op:

- kennis en innovatie
- ruimtelijke economie
- infrastructuur en logistiek
- Europese agenda

Deze groei vereist ontwikkeling van modern ondernemerschap, vernieuwing en verduurzaming van de productie en productieomstandigheden, hoogwaardige kwaliteit van arbeid en versterken van de werk- en leefomgeving. Goed onderwijs, een goed functionerende arbeidsmarkt, een dragende kennisinfrastructuur en adequate ruimtelijke voorzieningen gelden hierin als belangrijke randvoorwaarden. We gaan nader in op het onderdeel verbeteren en versterken van het kennis- en innovatieklimaat. De betrokken partijen stellen gezamenlijk dat

- goed onderwijs en onderzoek van groot belang is voor de ontwikkeling van Greenport Venlo en adequaat verbonden moet worden.
- de regio binnen haar verantwoordelijkheden inhoudelijk, financieel en organisatorisch hiervoor de randvoorwaarden creëert, onder meer door een goede samenwerking met bedrijfsleven en kennis- en onderwijsinstellingen te realiseren; krachten te bundelen in daarvoor toegesneden samenwerkings- en organisatievormen; en initiatief te nemen om met partijen te komen tot ontwikkeling van campussen, waarin bedrijven en instellingen samenwerken (zoals bv. Greenpark en Sunrise-campus).
- het Rijk zal de regio ondersteunen in de strategische samenwerking met de betrokken onderwijs- en onderzoeksinstituten zodat Greenport Venlo mede sturing kan geven aan het proces en zal de positionering van toegepast onderzoek in Greenport Venlo binnen haar verantwoordelijkheid actief ondersteunen door afspraken te maken met de onderwijs- en onderzoeksinstituten die hierin een belangrijke rol spelen.
- Rijk en regio komen tot een voorstel voor een regionaal kennisarrangement, waarbij systematische inbedding in opzet en programmering van onderzoek en onderwijs zal worden nagestreefd.
- Rijk en regio zullen hierin de mogelijkheden bekijken om de integrale aansluiting van Greenport Venlo op de vigerende kennis- en innovatieprogramma's te verbeteren. Voor zover hierin belemmeringen optreden zal dit worden geagendeerd in het eerdergenoemde voorstel.

De partijen nemen zich voor om te komen tot verbetering en versterking van het kennis- en innovatieklimaat:

- Greenport(s) Nederland wil van een gesloten naar een open innovatieklimaat, waarvoor intensieve samenwerking tussen bedrijven, kennis- en onderwijsinstellingen noodzakelijk is. De ambitie van Greenport Venlo sluit hierop aan; daarin hanteert zij 'kennis, kunde, kassa' als centraal adagium. Door het bewust stimuleren van innovatie- en R&D- trajecten, door te investeren in professioneel ondernemerschap en kennisoverdracht en door in te zetten op marktgericht innoveren geeft de regio inhoud aan dit adagium.
- Goed onderwijs en toegepast onderzoek is van groot belang voor de toekomstige ontwikkeling van Greenport Venlo. Onderwijs zorgt voor de juiste competenties op de arbeidsmarkt maar geeft ook een extra impuls aan de innovatiekracht van de regio. Onderzoek zorgt voor vernieuwing en toegevoegde waarde. Betrokken instellingen (zoals Wageningen UR, UM, ROC, Cita Verde, Fontys en HAS Den Bosch) erkennen het belang van Greenport Venlo en willen hun verantwoordelijkheid hierin nemen. Dit dient te gebeuren op basis van adequate samenwerking. Krachtenbundeling is niet alleen goed voor het initieel onderwijs maar ook voor toegepaste kennisontwikkeling en -transfer. Voldoende massa in deze samenwerking en fysieke aanwezigheid met een duidelijk kristallisatiepunt zullen ontwikkelingen in Greenport Venlo in een stroomversnelling brengen en op stoom houden.
- Onderkend wordt dat het inzetten van onderwijs, onderzoek en innovatie in relatie tot gebiedsontwikkeling nieuwe kennisarrangementen behoeft. De opgave is om (groen) onderwijs en onderzoek beter te verankeren in gebieds- en gebiedsoverstijgende vraagstukken. De huidige programmering van (groen) onderwijs en onderzoek lijkt onvoldoende geënt op de gebieds- en gebiedsoverstijgende vraagstukken waardoor er onvoldoende wisselwerking plaatsvindt, kennis en expertise onvoldoende aansluit en versnippering plaatsvindt. Kansen worden hierdoor gemist. De opgave is om de aansluiting te versterken en ook de verbinding met lopende programma's te verbeteren.
- Diverse programma's spelen hierin een mogelijke rol, zoals Pieken in de Delta (PID), Food & Nutrition Delta (FND), de Europese Fondsen voor Regionale Ontwikkelingen (OP-Zuid en de Interregionale Fondsen). Maar ook de DLO-programma's, de regeling Kennisverspreiding en Innovatie Groen Onderwijs (KIGO), het werkprogramma Groene Kenniscoöperatie en diverse SBIR-programma's.
- Het Food & Nutrition Deltaprogramma beoogt om van Nederland de meest leidende en innovatieve Food & Nutrition regio in Europa te maken; daarvoor is in de periode 2006-2010 circa € 125 miljoen gereserveerd (o.m. voor kennisontwikkeling en -valorisatie). Ook de regionaal georiënteerde programma's, zoals Pieken in de Delta (EZ) kennen nadrukkelijk aandacht voor de Food-sector. Deze sector is aangemerkt als één van de drie pieken in Zuidoost-Nederland. Met middelen uit dit programma is in de regio Venlo onder meer het Innovatiecentrum Gezonde Voeding ondersteund, evenals twee Masteropleidingen op Food en logistiek gebied. De gefocuste aanpak op de Pieken, waaronder de piek Food & Nutrition, is ook terug te vinden in het EFRO-programma voor Zuid-Nederland (OP-Zuid).

Interdisciplinair: verbinden van 'groen' en 'grijs'

Naar aanleiding van de adviezen van de commissie Nijkamp wordt het volgende gesteld door de samenwerkende kennisinstellingen: om toekomstige kennisvragen en de vraag naar competente ondernemers en medewerkers in

de kernsectoren en rondom de concrete thema's in Greenport Venlo te beantwoorden, is verbinding van de 'groene' en 'grijze' onderwijskolom noodzakelijk en vormt het uitgangspunt voor de samenwerking van de genoemde kerngroep. De kerndomeinen food&agri, marketing, (agro)logistiek, en een breed terrein aan technologische kennisreinen worden interdisciplinair en 'open' benaderd. Ook het aanbod van opleidingen (regulier en cursorisch) wordt op de verbindingen gefocust, zodat naast succesvolle technologische innovaties, ook winst wordt geboekt op het gebied van sociale innovatie.

Concrete stappen

Binnen Greenport Venlo is een projectgroep momenteel (aug. 2010) actief met het uitwerken van het regionaal kennisarrangement. Vanuit de verschillende pijlers van Greenport Venlo en de daaronder benoemde clusters en thema's zijn werkgroepen opgezet, bestaande uit kennisinstellingen, overheden en het (vertegenwoordigde) bedrijfsleven. Volgens de triple helix aanpak worden korte en lange termijn vraagstukken benoemd en geprioriteerd. Eind van het jaar wordt het traject bekrachtigd door formele ondertekening.

De gezamenlijke kennisinstellingen werken concreet plannen uit voor de volgende activiteiten en opleidingen, welke in gezamenlijkheid onder de kop van Greenport Venlo Campus tot uitvoering worden gebracht:

- Ontwikkeling van duidelijke doorlopende leerlijnen VMBO-MBO, MBO-HBO en HBO-WO en positionering als (internationale) Greenportopleidingen.
- Start van een op de Greenport Ondernemers gericht stageloket voor MBO-, HBO- en WO-studenten
- Inrichten en managen van ondernemersnetwerken binnen Greenport Venlo om docenten/studenten en ondernemers te verbinden
- Inrichting en managing van een Greenport Bedrijfsschool.
- Door een Joint Programme wordt een nieuwe 'top-of-the-bill' HBO-opleiding opgezet, gericht op de sectorale speerpunten en thema's in Greenport Venlo

Locatie

Samenwerking vindt momenteel plaats binnen het Greenporthuis, op het Freshparc Venlo, in het hart van Greenport Venlo. Het Greenporthuis in Venlo is sinds 2008 het ontmoetingscentrum voor alle partijen die betrokken zijn bij de ontwikkeling van Greenport Venlo. De zogenaamde Viewturerroom fungeert daarbij als etalage van de regio. Hiermee is het Greenporthuis de voorloper van de InnovaToren die op het Floriadeterrein komt te staan. Naast fysieke ontmoetingsplek moet de InnovaToren vooral een plek worden waar ondernemers inspiratie opdoen, gestimuleerd worden en ondersteuning krijgen voor hun innovaties. Faciliterende bedrijven kunnen zich er desgewenst vestigen en bezoekers kunnen er terecht voor bijeenkomsten en evenementen. De InnovaToren moet een plek worden voor ontmoetingen die leiden tot samenwerken, leren, experimenteren, beleven en ervaren.

5. Inventarisatie kansen voor de ontwikkeling van Kenniscentrum Randwijk

In deze paragraaf beschrijven we de kansen en mogelijkheden vanuit de perspectieven van de verschillende beoogde partners. We hebben een inventarisatie gedaan naar trends en ontwikkelingen strategisch, beleidsmatige, maar ook operationeel en projectmatig. Verder hebben we bij de participanten zicht gekregen op de beelden en verwachtingen ten aanzien van een kenniscentrum, de mogelijke functionaliteiten, het draagvlak en de vereiste investeringen en de condities voor participatie.

5.1 Ontwikkelingen onderwijs en onderzoek

Regionalisering

Regionalisering is sterke ontwikkeling, zowel overheden als kennisinstellingen anticiperen op deze ontwikkeling. Er ontstaan brede netwerken van diverse mensen en organisaties die er mee aan de slag gaan, zowel binnen de. Onderzoeksprogrammering van het Ministerie van Landbouw, het programma van de Groene KennisCoöperatie als vanuit initiatieven binnen regio's

Onderzoeksprogrammering Ministerie van Landbouw (nu EL&I) – Dienst Landbouwkundig Onderzoek (de toegepaste onderzoekstak van Wageningen UR

- Ontwikkeling naar het opstellen van regionale kennisarrangementen: experiment vindt plaats in Greenport Venlo – ook mogelijk in Greenport BB
- koppelen van onderzoeksprogramma's aan regio agenda – experimenten met regionale vraagarticulatie

- beleidsondersteunend onderzoek (BO) – korte termijn vraagstukken. De regionalisering is zichtbaar in zowel in het ondersteunende programma kennis voor gebiedsprocessen (BO9) waarbinnen het leren tussen regio's en het ontwikkelen van concepten en methodieken centraal staat, als in de inhoudelijke thema's, zoals Groen Nederland, waarbinnen pilots gebiedsgericht werken plaatsvinden, waarbinnen de koppeling tussen onderzoeksprogramma's, het ministerie van LNV en het regionale netwerk worden gemaakt. Dit leidt tot opname van regionale vraagstukken in deze programma's. Ook wordt hierbinnen verkend op welke wijze lange termijn vraagstukken in regio's kunnen worden geagendeerd en geborgd.
- Kennisbasis – (middel)lange termijn, verkenning, theorie-, concept- en methodiekontwikkeling

Een vervolgvraagstuk is de bestaande programma's nagaan en van daaruit verbindingen leggen met de vraagstukken van de Betuwse Bloem, zowel relevant voor de pacts en sectoren als voor het overstijgende belang. Dit vindt momenteel op een gestructureerde wijze plaats in Greenport Venlo, waar door Rijk, regio en Wageningen UR aan een regionaal kennisarrangement wordt gewerkt – gekoppeld aan de pijlers van Greenport Venlo, waarbij onderscheid wordt gemaakt in korte en lange termijn vraagstukken en waar wordt gestreefd naar een optimale inbedding in diverse bestaande programma's, ook provinciale, landelijke en Europese subsidieprogramma's.

Climate KIC

Het European Institute for Innovation and Technology EIT heeft het concept van Knowledge Innovation Communities (KIC's) ontwikkeld om de innovatie te bevorderen. KIC's zijn gedefinieerd als een geografisch geconcentreerd geheel van instituten die intensief met elkaar samenwerken en daarmee met elkaar tot nieuwe producten en diensten komen die de partners afzonderlijk niet zouden ontwikkelen (co-creatie). De samenwerking wordt ondersteund door het delen van de benodigde faciliteiten en door tal van activiteiten die het delen en uitwisselen van kennis ondersteunen en bevorderen. De EIT gaat uit van een innovatie driehoek bestaande uit kennisinstellingen, de private sector en onderwijs.

Climate KIC bestaat uit vijf co-locatie centra, private partijen en zes regio's die als proeftuinen voor de innovaties fungeren (zie bijlage 1). Eén van die co-locatie centra bevindt zich in Nederland.

Climate KIC heeft vier programmalijnen gedefinieerd: a) biobased economie, b) adaptief waterbeheer, c) transitie naar klimaatneutrale steden en mobiliteit en d) modellen en strategieën. Deze programmalijnen worden uitgewerkt binnen de co-locatiecentra, waar partijen (bijlage 1) met andere partners (MKB's, in NL bv ook Arcadis en IBM) samenwerken. De co-locatiecentra bieden faciliteiten om gemeenschappelijk te werken (b.v. projectruimtes, laboratoria, snelle internetverbindingen met videoconferencing met andere Climate KIC partners) en om het opstarten van nieuwe bedrijven te vergemakkelijken (incubatoren, venture capital fondsen mede op Climate KIC niveau, etc). De Nederlands co-locatie wordt gevormd door de drie Science Business parken van TU Delft, Universiteit Utrecht en Wageningen UR verder te ontwikkelen naar de Climate KIC thema's. We willen gemeenschappelijk optreden als een sterk geheel. Voor Wageningen UR impliceert dit een versterking van Food Valley met biobased economy en adaptief waterbeheer – kort gezegd gaat het om duurzaam produceren en verwerken van landbouwproducten en het ontwikkelen en benutten van groen-blauwe ecosysteemdiensten voor bijvoorbeeld waterberging.

Het belang van Climate KIC voor de provincie Gelderland kan als volgt worden omschreven:

- De provincie Gelderland heeft een sterke positie op het gebied van innovatie, kennis en wetenschap. Om ook internationaal te blijven concurreren, is het van belang die positie te behouden en waar mogelijk te versterken. Climate KIC levert daar een belangrijke bijdrage aan en versterkt bestaande initiatieven. Climate KIC past uitstekend binnen de Food Valley Ambitie 2020;
- Een van de speerpunten van het Gelders kennis- en innovatiebeleid is het benutten van kansen van opkomende regionale clusters waarin ondernemers en kenniswerkers samen werken aan vernieuwingen en innovaties op het gebied van o.a. biobased economy, zoals in Greenport Betuwse Bloem.
- Climate KIC biedt ondernemers in de regio nieuwe kansen door een nationaal en internationaal netwerk op toptniveau aan te bieden. Dit netwerk kan gebruikt worden om effectief ideeën te uit te werken tot nieuwe producten en diensten, maar biedt ook een platform om innovaties snel en effectief internationaal onder aandacht te brengen. Climate KIC biedt ruime middelen voor mobiliteit van mensen.
- Climate KIC biedt toptalent ruime mogelijkheden om nieuwe ondernemingen te starten en biedt daarmee uitzicht op economische versterking van de provincie;
- Climate KIC past uitstekend binnen de doelstelling van de Triangle om in 2015 in de top 5 van innovatieve topregio's op het gebied van voeding, gezondheid en technologie te behoren;
- Climate KIC biedt kansen voor het binnenhalen van investeringen uit Brussel en Den Haag;

- Climate KIC biedt kansen om bestaande en geplande activiteiten op het gebied van clustervorming, die tot doel hebben om extra economische activiteit en werkgelegenheid te genereren, direct met EIT middelen en indirect middels het prestige van het Climate KIC initiatief te versterken
- Middels het Science Business park van Wageningen UR heeft de provincie gemakkelijk toegang tot de nieuwste innovaties (ook op niet-technologische gebieden die belangrijk zijn voor de beleidspraktijk). De provincie kan ervoor kiezen mede-vormgever te zijn van de activiteiten in Climate KIC, zodat de innovaties die anders niet of langzamer waren ontstaan, kunnen worden ingezet voor het oplossen van de klimaatproblemen waar de provincie zich voor gesteld ziet, bijvoorbeeld in het watermanagement.

Groene kenniscoöperatie (GKC)

Alle groene onderwijs- en onderzoeksinstituten van vmbo, mbo tot universiteit werken samen binnen de Groene Kennis Coöperatie (GKC). In nauw contact met bedrijfsleven, overig onderwijs, maatschappij en overheden werkt de GKC aan vernieuwing van het onderwijs voor leven lang leren: van jeugd tot volwassenen. Ook levert de GKC een bijdrage aan de ontwikkeling van de groene sector, arbeidsmarkt en samenleving door aan de slag te gaan met concrete vragen van bedrijven, maatschappelijke organisaties en overheden. Deze worden vertaald in regionale en (inter)nationale activiteiten voor het onderwijs en in GKC-programma's rondom thema's zoals natuur en landschap, voeding en gezondheid, welzijn van dieren en ondernemerschap. De groene kennis wordt beschikbaar gesteld via www.groenkennisnet.nl

Onderwijsvernieuwing – werkplaats. Er is een trend tot het koppelen van onderwijs aan regionale vraagstukken. Binnen de GKC is een programma regionale transitie opgezet dat de ontwikkeling van regionale kennisarrangementen voor vitale leef- en werkomgeving in regio's ondersteunt. Daartoe is het werkplaats model ontwikkeld, waarbinnen leren in en met de praktijk plaats vindt. Aansluiting op het werkprogramma regionale transitie kan worden gevonden via het Ministerie van LNV – DRZ. Daarnaast is het GKC werkprogramma Plant recent uitgewerkt, waarbinnen diverse kansen liggen voor het verbeteren van de koppeling tussen onderwijs en praktijk van de tuinbouw, waarbij ook transport en logistiek, ketens. hieronder een overzicht van regelingen vanuit de GKC:

- Kigo: kennisverspreiding en Innovatie Groen Onderwijs (KIGO), Via deze regeling kan de Minister van de Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit de groene onderwijsinstellingen ondersteunen bij het opstellen en uitvoeren van een gezamenlijke innovatieagenda. De KIGO middelen zijn bestemd voor het faciliteren van GKC-programma's voor samenwerking op landelijk en regionaal niveau én stimuleren van vernieuwingen (opleidingen, expertise, netwerken, voorzieningen) met landelijke relevantie. In 2009 was 8 miljoen euro beschikbaar gesteld.
- Wurks: Wageningen UR Knowledge Sharing. Het programma richt zich op het stimuleren van de benutting van kennis van Wageningen Universiteit in het overige groene onderwijs (vmbo, mbo, HBO, post-initieel). De vraag/behoefte vanuit het groene onderwijs is het vertrekpunt voor WURKS-projecten. Groene onderwijsinstellingen die behoefte hebben aan Wageningse kennis - bijvoorbeeld voor de ontwikkeling van (nieuw) lesmateriaal of het bijscholen van docenten – worden uitgenodigd om contact op te nemen met een van de WURKS contactpersonen neerleggen. Op deze wijze kan doorwerking plaatsvinden van uitkomsten van het Transforum project, zoals de omwerking door het Ontwikkelcentrum in Ede tot content voor het onderwijs. Het Agrarisch onderwijs kan zo over die resultaten beschikken.
- Groene impuls [Groene Carrière en dat het KAN gebied een van de potentieel kansrijke gebieden is voor leren in de regio?]

Kenniscentrum

Bovenstaande biedt kansen aan de ontwikkeling van Kenniscentrum Randwijk

- samenwerking onderwijs en regionale netwerk: van belang hierbij is het in beeld brengen van de regionale kennisinstellingen in de groene kenniskolom in de Betuwse Bloem: helicon – has,- vhl - Wageningen UR
- daarnaast ook HAN en RU betrekken
- hoe is onderwijs per sector (pact) georganiseerd?
- Verder is vanuit de Greenportcampus en Kennis en Innovatie Impuls Boskoop kennis en ervaring doorstroom (om niet) mogelijk, zo blijkt uit een verkenning van betrokken Wageningen UR onderzoekers.

5.2 Ontwikkelingen binnen de Provincie

Kenniscentrum Randwijk is genoemd als een van de prioritaire investeringen vanuit de NUON-middelen die worden ingezet om de crisis te lijf te gaan [2009]. De provincies moeten bezuinigen. Uit de bezuinigingsvoorstellen van de provincie blijkt dat investeringen in kennis en innovatie echter gespaard blijft.

Binnen het provinciale gebiedenbeleid ligt de verantwoordelijkheid voor de ontwikkeling van het Rivierengebied en daarbinnen de Betuwse Bloem, bij bureau Rivierengebied in Elst. Van hieruit vindt de interactie tussen gebiedsontwikkelingen en gemeentelijk beleid plaats met provinciale en gedelegeerde Rijksdoelstellingen. De beleidsmedewerkers zorgen voor de deze koppeling, benodigde integratie op het niveau van het Rivierengebied en het ondersteunen en faciliteren het ontstaan van lokale en regionale initiatieven, zoals de Betuwse Bloem. Naast uitvoering van beleid en netwerkontwikkeling zou de nadruk ook meer moeten liggen op kennisontwikkeling om passende, duurzame en perspectiefvolle antwoorden te vinden op vraagstukken in het Rivierengebied. Kennis kan worden ingezet als een beleidsinstrument, kennisontwikkeling kan worden ondersteund door bij te dragen aan het verbinden van het beleidsnetwerk, het ondernemersnetwerk en kennisnetwerken, en door actief te werken met regionale kennis- en innovatieagenda's.

De Provincie wil graag laten zien wat er gebeurt in de verschillende sectoren en clusters binnen de Betuwse tuinbouw en kan een belangrijke rol spelen in het koppelen met andere activiteiten en beleidsthema's en instrumenten.

De Provincie Gelderland heeft vanuit de beleidsthema's Kennis, Economie en Leefomgeving recent de schil Agromere, Regio Food Valley en de Betuwse Bloem voorgedragen als sleutelproject bij de ministeries van VROM en Verkeer en Waterstaat (nu: Infrastructuur en Milieu), met als doel in deze schil de stedelijke functies goed in te passen en zo een alternatief vestigingsmilieu voor de Randstad te bieden. Vanuit deze ontwikkeling ontstaan verschillende interessante vraagstukken, zoals die op welke wijze de samenwerking tussen Agromere, Food Valley en Betuwse Bloem gestalte krijgt. De vraag is hoe de verdeling van ruimtelijke functies zal plaatsvinden, op welke wijze integratie van functies plaatsvindt en op welke wijze ruimtelijke kwaliteit wordt geborgd, maar ook ontwikkeld. Vanuit diverse disciplines, onder meer omgevingswetenschap, maar ook sociale wetenschappen kan hieraan een bijdrage worden geleverd.

De volgende beleidsonderwerpen en vraagstukken zijn vanuit de provincie relevant binnen de Betuwse Bloem. Voor uitwerking ervan op het niveau van het Rivierengebied kan het kenniscentrum een rol spelen.

Biobased economy

De provincie werkt aan vier actielijnen waar het biobased economy betreft. Het gaat om optimaal gebruik van biomassa om gebruik van fossiele brandstoffen terug te dringen. Dat betekent dat de landbouw blijft telen voor de voedselvoorziening en dat er gekeken wordt wat met de reststoffen gedaan kan worden. De vier actielijnen van de Provincie zijn:

- meer hout uit het landschap. Zorgen voor aanplant van meer en snelgroeiend hout dat ook landschappelijk waarde heeft. Het snoeihout is een bron van energie, zeker als we spreken over grote hoeveelheden. Bundeling van het aanbod en een efficiënte en rendabele keten maken hout tot een prima grondstof
- bioraffinage. Deze technologie in ontwikkeling staat voor het halen van zoveel mogelijk stoffen uit gewassen. Van suikers en vezels tot biomassa als energiebron
- innovatieve toepassingen in de industrie. Bekijken welke koppelingen van bedrijven mogelijk zijn tussen biomassaverwerkende industrie in Gelderland en industrie waarbij organisch afval vrijkomt. Door stijgende vervoerskosten wordt deze ketenefficiëntie steeds belangrijker. Als bedrijven die elkaar kunnen voorzien van grondstoffen in elkaars buurt gevestigd zijn, scheelt dat veel vervoer. We noemen dat symbiotische bedrijvenparken
- klimaatneutrale landbouwsystemen. Met als doel om de broeikasgassen (onder andere methaan) terug te dringen. De vergisting van mest kan hier aan bijdragen.
- Klimaatagenda

De provincie Gelderland heeft haar ambities op het gebied van milieu en klimaat geconcretiseerd in het Gelders Klimaatprogramma 2008-2011 'Aanpakken en Aanpassen'. Het klimaatprogramma gaat uit van een integrale aanpak op het gebied van duurzame woon-, werk- en leefomgeving en duurzame economische ontwikkeling voor alle Gelderse inwoners en bedrijven. Belangrijke doelen zijn het aanpakken van de energiehuishouding en het verminderen van de CO₂-uitstoot, met een klimaatneutrale energiehuishouding in 2050 als einddoel. Gelderland moet vóór 2050 klimaatbestendig zijn ingericht. Dit vraagstuk kan worden gekoppeld aan de overige regionale opgaven en in samenhang, geïntegreerd worden opgepakt vanuit het kenniscentrum Randwijk.

In de MIRT gebiedsagenda wordt door de provincies Gelderland en Overijssel, Regio Twente en de Stadsregio Arnhem Nijmegen, met medewerking van de departementen van VROM, V&W en LNV de belangrijkste ruimtelijk-fysieke opgaven en bijbehorende projecten voor het landsdeel Oost (Gelderland en Overijssel) geadresseerd. Belangrijk speerpunt is duurzaamheid en innovatie.

Nationaal landschap

Nationale landschappen zijn door het Rijk aangewezen als unieke Nederlandse Landschappen. Deze landschappen hebben unieke culturele en natuurlijke elementen en kennen een specifieke samenhang tussen de verschillende onderdelen van het landschap, zoals natuur (flora en fauna), reliëf (bijv. beekdalen en terpen), grondgebruik (bijv. landbouw, watermanagement) en bebouwing (bijv. dorpsgezichten en forten). De status Nationaal landschap houdt in dat de rijksoverheid extra middelen ter beschikking stelt om deze landschappen in stand te houden en recreatie te bevorderen. Vanuit kenniscentrum randwijk kan worden bijgedragen aan deze doelstelling. De provincie Gelderland is verantwoordelijk voor de uitvoering van het beleid voor het nationale landschap Gelderse Poort. Uitwerking kan plaatsvinden door het betrekken van regionale stakeholders en het kennisnetwerk.

Strategisch Uitvoeringsprogramma Goederenvervoer

2010 -2012: Transport in Balans.

De groei van het goederenvervoer in Gelderland zal 50% ten opzichte van nu in 2040. Herroutering van het goederenvervoer is aan de orde. De volgende projecten staan op de beleidsagenda:

- Uitbreiding overslagcapaciteit Binnenhavens
- Planvorming ROP Valburg
- Logistiek management – slim en schoner

Economisch Beleid

De provincie heeft onderzoek laten doen naar campusontwikkeling om de regionale economie te stimuleren. Er is in Gelderland een campus van nationaal belang, Food Valley Campus rond Wageningen. Verder hebben Health Valley campus in Nijmegen en Semi conductors campus, ook in Nijmegen, potentie tot uitgroeien. Ook voor het stimuleren van de kennis en bedrijfsontwikkeling in de Betuwe kan worden gekeken naar mogelijke te nemen maatregelen en rollen daarbij, mogelijk aansluiting vinden bij Food Valley.

Buck Consultants voorziet de volgende rol voor de provincie:

- Onderzoeksfaciliteiten
- Huisvestingsmogelijkheden
- Bereikbaarheid (inclusief digitale) en kwaliteit campus
- Promotie en acquisitie

5.3 Regionaal Centrum voor Technologie

De Provincie Gelderland ondersteunt de oprichting van een Regionaal Centrum voor Technologie (RCT) in het Rivierenland, een centrum voor kennistransfer, innovatie en technologie die de vernieuwing van de sectoren in het Riviereengebied moet versnellen. De Stichting heeft een kennismakelaar aangesteld die bedrijven bezoekt, samenwerkingsverbanden opzet en thematische bijeenkomsten organiseert. Er komt volgens de Provincie geen vast kantoor voor dit kenniscentrum, want deze persoon is vooral onderweg om bedrijven en kennisinstellingen te bezoeken om de juiste mensen aan elkaar te koppelen. Op die manier moet hij functioneren als aanjager voor innovatie in het gebied (aanpakken op een ondernemersmanier). Dit model sluit aan bij vergelijkbare centra als het Regionaal Centrum voor Technologie 'De Vallei' in Ede, het Achterhoeks Centrum voor Technologie en het Veluws Centrum voor Technologie.

RCT Rivierenland (www.rct-rivierenland.nl) fungeert als aanjager van vernieuwing binnen het MKB. Het betreft een makelaar die moet komen tot initiatieven met bedrijven, tussen bedrijven, het betrekken van kennisinstellingen. Taken zijn:

- Het verbinden van bedrijven in Rivierenland
- Het stimuleren van kennisuitwisseling tussen het mkb en kennisinstellingen
- Samenwerking tussen bedrijven in de maakindustrie en agro-sector bevorderen
- De toegevoegde waarde van een product of merk vergroten
- De uitstraling en marktpositie van bedrijven in Rivierenland blijvend versterken
- Bekendheid geven aan innovatieve projecten in de regio.

De eerste resultaten van de innovatiemakelaar zijn nog wat tegen gevallen. Inmiddels wordt een nieuwe geworven. Nauwe samenwerking met het Kenniscentrum en haar partners kan een vruchtbare basis vormen voor

versterking van de innovatiekracht in de regio (vgl. ook Greenport Campus) doordat vragen en kansen in een breed multidisciplinair netwerk kunnen worden weggezet.

Ook van belang is het investeren in netwerkontwikkeling, betrokkenheid, gezamenlijke kennisontwikkeling en social learning. En de koppeling met bestaande initiatieven en netwerken. het kost enkele jaren om te komen tot een netwerk, gezamenlijke agenda. Bovendien komt de kennismakelaar nogal wat concurrenten tegen, het loopt over van de intermediairs binnen de land- en tuinbouw.

5.4 Ontwikkelingen binnen de gemeente

De gemeente heeft uitgesproken een voorstander te zijn van het Praktijkcentrum voor fruit in Randwijk en biedt in haar ruimtelijk beleid ruimte voor aanpassingen op locatie. Er is sprake van ruime definities, waarbinnen meer van hetzelfde mogelijk is. de verwachting bestaat dan ook dat de ontwikkeling naar een Kenniscentrum voor de Betuwe geen problemen zal opleveren.

Het is niet de bedoeling om heel sterk in te zetten op het betrekken van burgers als consumenten van de betuwse producten. Daarvoor is het logischer activiteiten op te zetten binnen de verschillende clusters. Dat betekent dat alleen voor de fruitsector activiteiten plaats zullen vinden binnen Randwijk. Wel is het voorstelbaar dat burgers deelnemen aan discussies over de Betuwse Bloem, als belanghebbenden. Verder valt bij ontwerpen zeker te praten over het recreatieve medegerbuik van het terrein, bijvoorbeeld langs de Linge.

5.5 Ontwikkelingen binnen Wageningen UR

In het strategisch Plan 2011-2014 maakt Wageningen UR een aantal keuzen die relevant zijn voor de ontwikkeling van de Betuwse bloem. Daaraan is inzet van strategische middelen mee gemoeid. Ook worden kennisseenheid overstijgende netwerken opgebouwd. Het interne netwerk wordt ten aanzien van een aantal prioritaire regio's en onderwerpen ontsloten en een integrale benadering en inzet wordt mogelijk gemaakt. Zo kan men regio's en vraagstukken optimaal bedienen. De Betuwse Bloem is een hotspot in de regiostrategie. Wageningen UR kiest ervoor om partnerschap te ontwikkelen in de Betuwse Bloem, omdat in de Betuwse Bloem uitdagende integrale vraagstukken bestaan, relevant voor de verschillende kennisseenheden en disciplines binnen Wageningen UR. Aanwezigheid in de regio, bijvoorbeeld door het te ontwikkelen Kenniscentrum Randwijk, maar ook in de praktijknetwerken van de pachten en rond strategische thema's is een van de doelstellingen.

Wageningen UR kan bijdragen aan een interessante koppeling met het onderzoeksprogramma van het ministerie van LNV. Verder kan gebruik worden gemaakt van ervaringen en initiatieven, bijvoorbeeld in de andere greenports, Food Valley of andere regio's waar duurzame agroclusters hoog op de regionale agenda staan, en kan worden gekomen tot strategische. Verbindingen. Wageningen UR kan een belangrijke partner zijn in de opschaling van onderwerpen naar de agenda's van het Rijk maar ook in succesvolle tenderprocessen binnen de EU op de strategische onderwerpen van de toekomst BBE, Food, Health, Sustainability en Energy.

Door het opstellen van de Regiostrategie wil Wageningen UR zich nadrukkelijker manifesteren als partner in regionale vraagstukken en regionale netwerken.

- Koppelen van kennisnetwerk van Wageningen UR aan het regionale praktijknetwerk.
- Gezamenlijk uitwerken van de vraagstukken van de toekomst: food, klimaat, energie, gezondheid en duurzaamheid – komen tot regionaal kennisarrangement en voorbeeldprojecten
- Verkennen van grote programma's: EU, nationaal

Wageningen UR investeert in de volgende inhoudelijke businessplannen, welke zijn gebaseerd op ontwikkelingen in de markt voor toegepast onderzoek. Het regioteam zorgt voor een koppeling met de vraagstukken in de prioritaire regio's, zodoende kan de Betuwse Bloem meeliften op de aanpak en ontwikkeling:

- Biobased economy
- Duurzaam ruimtegebruik
- Water en klimaat
- Agroproductie 21e eeuw

5.6 Ontwikkelingen binnen Food Valley

De stichting Food Valley probeert kennis te verbinden met innovatie en bedrijvigheid. Food Valley werkt uit een stichting, met in haar bestuur vertegenwoordigers van diverse bedrijven (o.a. Friesland Food), Wageningen UR en gemeenten. Inmiddels zijn er diverse projecten geïnitieerd en of ondersteund. Voorbeeld is de Sap-fabriek, waar

diverse middelbare scholieren, mbo-ers en hbo-ers al werkend diverse aspecten leren over het productieproces van de foodindustrie.

Verbreiding van Food Valley concept

- In de opzet van de Stichting Food Valley wordt een samenwerking ontwikkeld gericht op kennisintensieve bedrijven en kennisinstellingen. Het bedrijfsleven speelt in die ontwikkeling een belangrijke, leidende rol. Belangrijk is de ontsluiting van kennis en van faciliteiten. Het geheel moet een meerwaarde opleveren (valorisatie van kennis). De campus moet zichtbaar zijn in haar ontmoetingsfunctie. [fysiek en virtueel netwerk uitbreiden door verbinden en ontmoeten]
- De regio Food Valley, waarbinnen de voormalige regio's vanuit WERV en de Valleigemeenten zich hebben georganiseerd, heeft een strategische Food Valley Ambitie 2020 opgesteld, welke momenteel wordt uitgewerkt in een strategische agenda. De activiteiten hebben betrekking op:
  - o Kennisvalorisatie: brede (maatschappelijke vraagprogrammering van onderwijs en onderzoek) en smalle insteek (benutting aanwezige kennis via innovatieketen)
  - o Markt, acquisitie en communicatie
  - o Gebiedsontwikkeling (gemeenten werken samen)
- In de uitwerking is begonnen met het in beeld brengen van de faciliteiten (infrastructuur voor kennisvalorisatie), incl. studenten. Daarnaast probeert men projecten te verbinden.

Mogelijkheden voor koppeling van kenniscentrum Randwijk met Food Valley:

- aansluiten van kenniscentrum randwijk bij campusontwikkeling Food Valley. Food Valley is enerzijds te zien als een campus, waarbinnen kennisinstellingen en bedrijven hun kennisontwikkeling en research en development hebben geconcentreerd, gericht op productinnovaties. Verder is de Food Valley te zien als een regionale ontwikkelingsstrategie gericht op het versterken van de vestigingsplaatsvoorwaarden en het woon-, leef- en ondernemesklimaat in de regio. Bestuursvoorzitter Theo Meijer streeft naar het aanbrengen van focus.
- Randwijk kan goed deel uitmaken van Food Valley, want:
  - op 'Starbucks distance'
  - complementaire faciliteiten
  - functie in 'ontmoeting en verbinding' in de regio
- koppeling agro en food: met tuinbouwclusters van de Betuwse Bloem
- kwaliteiten van regio: rivierenland, woon- en leefomgeving, logistiek en distributie
- Food Valley moet ook:
  - een link leggen naar consument en omgeving (voeding, gezondheid, etc.)
  - herkenbaar zijn voor ondernemers
  - verbinding leggen met Wageningen UR
  - aan brede thema's binden ('ecosysteem', 'branding', etc.)
- samenwerking Food Valley en Betuwse Bloem in Agrofoodlink
- koppeling met Greenport Nederland en de initiatieven om te komen tot een Greenport University netwerk.

Conclusie: kenniscentrum Randwijk als onderdeel of satelliet van Food Valley te ontwikkelen is een reële optie.

5.7 Ontwikkelingen binnen de Betuwse Bloem

Na 4 jaar Betuwse Bloem heeft een evaluatie plaatsgevonden door het Landbouweconomisch Instituut. Hieruit kwam een positief beeld naar voren. Verder heeft een evaluatie plaatsgevonden door de projectgroep van Betuwse Bloem, aangevuld met de projectgroep van Transforum en is een start gemaakt met visievorming op de toekomst, waarbinnen ook een visie wordt ontwikkeld op de rol van kennis. Het biedt een basis voor het maken van werkplannen voor een volgende periode, wanneer Provinciale Staten daarover begin 2011 een positief besluit neemt.

Een eerste evaluatie sessie heeft plaatsgevonden in juli 2010 en een vervolgsessie op 3 september. Belangrijke aandachtspunten hierbij waren:

- aansluiten op Food Valley
- aansluiten op BBE agenda - uitwerken van BBE op het niveau van Betuwse Bloem

Om tot ambitie en doel voor Betuwse Bloem te komen is het belangrijk een beeld te vormen van de wereld in 2020, en dat terug te vertalen. Een eerste brainstorm over die wereld in 2020 levert de volgende items:

- De regio is een logistieke hotspot, met een Betuweroute die een halte in Valburg heeft, een doorgetrokken A15 en een binnenvaarhalte in Medel.

- Belangrijke fysieke brandpunten zijn gerealiseerd: crystal palace, ABC-opheusden, Fruitbusinesscenter, paddestoelenlocatie aan de A2, een vol Bergerden.
- De herstructurering van de glastuinbouw in Arnhem-Nijmegen en Bommelerwaard is klaar.
- Local-for-local heeft zich doorgezet, en de relatie tussen stad en platteland is gegroeid. Toerisme (RBT) heeft de agrobeleving ingevuld.
- Er is een sectorbreed (virtueel) kenniscentrum, met Wageningen, Nijmegen en Randwijk.
- Foodvalley is nadrukkelijk de Rijn overgestoken en spreekt van een agrofoodvalley.
- Er zijn diverse landmarks in de regio, die zichtbaarheid geven aan de regiobranding.
- Er zijn minder maar grotere ondernemers die succesvol zijn. Zij produceren industrieel maar ook maatschappelijk en landschappelijk ingebed en transparant. Zij snappen de Betuwse Bloem, zijn actief in het netwerk, en vorm ambassadeurs voor de regionale cluster-aanpak.

Een eerste inkleuring van de ambitie van de Betuwse Bloem leidt tot de volgende componenten:

- Voor sterke ondernemers in een innovatieve en vitale tuinbouw. Een tuinbouw die internationaal georiënteerd is, duurzaam is, in harmonie met de maatschappij/omgeving en het landschap onderneemt.
- Met een herkenbaar en zichtbaar profiel in de regio. Profiterend van de logistieke positie.
- Sectorbreed en regiobreed actief.

Belangrijke voorwaarden voor het realiseren van de ambitie zijn:

- Het realiseren van cluster-overstijgende verbindingen; in de diepte door ketenbreed in de clusters te acteren (de pacts) en in de breedte door ook de verrassende, grensoverstijgende verbindingen te leggen (denk aan food, mode, kunst, toerisme).
- Continue betrokkenheid van de vier O's. ,
- Doorbouwen van netwerken.

(uit : Rijnconsult, 2010)

Hieronder een overzicht van een eerste inventarisatie van vraagstukken op te pakken vanuit het regionaal kenniscentrum:

- Sector-en pactoverstijgend
- Thema's
- Vraagstukken van de toekomst

5.8 Kennisvragen vanuit de sectoren

Naast de beleidsthema's en de strategische ontwikkelthema's zijn er ook vanuit de sectoren diverse vraagstukken te benoemen, die vanuit het KCR op korte termijn kunnen worden opgepakt.

Laanbomen

Beschikbaarheid van voldoende water van goede kwaliteit.

Water wordt de komende jaren een van de belangrijkste thema's. Voor alle teelten is de beschikbaarheid van voldoende kwalitatief water een noodzaak. Zeker gezien de mogelijke klimaatsextremen die ons te wachten staan. Effectief omgaan met dit schaarse productiemiddel is een uitdaging. Daarnaast is voor een aantal teelten nog weinig bekend over schadedrempels. Uiteraard wil de ondernemer geen risico nemen met bv berekening met kwalitatief minder goed water. Mogelijk zit er rek in de op dit moment gebruikte normen.

Emissieloze systemen

De Europese normen voor de kwaliteit van grond- en oppervlaktewater (Nitraatrichtlijn en KRW) worden in veel gebieden niet gehaald. Welke innovaties zijn nodig voor de ontwikkeling van rendabele emissieloze systemen.

Bodemkwaliteit

Bodemkwaliteit, m.n. de bereikbaarheid / bewerkbaarheid. Op de kleigronden is dit een probleem. Specifiek voor de boomkwekerij is het afvoer van grond met kluiten. Het veelvuldig berijden in natte perioden verdicht de grond met alle gevolgen van dien. Door afvoer van grond met kluiten wordt het maaiveld verlaagd. Vervanging van de afgevoerde grond door grond met een vergelijkbare samenstelling is een uit oogpunt van duurzaamheid noodzakelijk.

De tabel in de bijlage geeft een overzicht van de projecten zoals benoemd in de strategische visie, waarvan enkele kunnen worden opgepakt vanuit het te ontwikkelen kenniscentrum en in interactie met deskundige onderzoekers.

Paddenstoelen

Het pact heeft de volgende vraagstukken benoemd met een sectoroverstijgende component:

- Haven faciliteiten Kerkdriel in relatie tot Medel en Hedel
- Energie en water koppelen in de bestaande keten
- Energie neutraler in verbinding met woonwijken e/o glastuinbouw
- Ketenintegratie verslogistiek
- Lokale en regionale branding en trots vormgeven
- Aansluiten bij streekproducten in de Betuwe
- paddestoelbedrijf van de toekomst

Fruit

- structurele verbinding met het lager, middelbaar en hoger beroepsonderwijs (verbinden met beroepsonderwijs aanpalende beroepstakken als techniek)
- ondernemerschap en ketenontwikkeling
- fruitteeltbedrijf van de toekomst
- verbeteren duurzaamheid (emissies, water, energie, etc.)

Glastuinbouw

vanuit Greenport Arnhem-Nijmegen wordt hier nog een bijdrage in de vorm van een overzicht geleverd - actie Ferry Hollinger
verder zie de kennisvragen bij energie (5.9)

5.9 Kennisvragen vanuit de thema's

Hieronder een inventarisatie van overkoepelende thema's, welke nader zijn uitgewerkt voor bestuur en organisatie, landschap, logistiek en energie, met een verbijzondering naar biobased economy.

Overkoepelende thema's:

- structurele verbinding met het lager, middelbaar en hoger beroepsonderwijs (verbinden met beroepsonderwijs aanpalende beroepstakken als techniek)
- landschappelijke inrichting/inbedding
- ontwikkelen slimme clusters (naar model lerende regio's van Frans Boekema), specifiek voor riverengebied
- kennisontwikkeling voor regiobranding vanuit het kenniscentrum

Bestuur en organisatie

- Hoe organiseer je het regionale gebiedsproces waardoor gezamenlijke kennisontwikkeling plaatsvindt, waarmee duurzame regionale gebiedsontwikkeling mogelijk wordt gemaakt?
- Besturen, monitoren en evalueren van gebiedsontwikkeling omdat op zoek gegaan wordt naar de wijze waarop aan de organisatie van en werkprocessen binnen lerende regio's vorm kan worden gegeven.
- Op welke wijze kunnen de EU, Rijks- provinciale- en gemeentelijke beleidsagenda en - instrumenten worden gecombineerd tot een effectieve integrale regionale ontwikkelingsagenda, waarbij de veelheid aan beschikbare regelingen en instrumenten kunnen worden aangewend om de ambities van de Betuwse Bloem te optimaliseren?
- Hoe kunnen nieuwe sturingsvormen als sturen in communities, zelfsturing en lerende regio's effectief worden opgepakt door het netwerk van de Betuwse Bloem?
- Op welke wijze kunnen de relaties met Greenport Nederland worden versterkt en op welke wijze kan het best vanuit het Kenniscentrum Betuwse Bloem worden aangehaakt bij de ontwikkeling naar Greenport University op de schaal van GP Nederland?

Landschap - ruimte

De Betuwe is een 'eilandenrijk' dat vooral wordt gekenmerkt door contrasten. Zoals: open - gesloten, ruig - gecultiveerd, lommerrijk - internationale dynamiek.

Waarom zouden we dat willen? Hoe sturend willen we water laten zijn in ons denken over de toekomstige inrichtingsopgaven in de Betuwe?

- De Betuwe is een gebied doorsneden door rivieren met een bewogen geschiedenis waarin water centraal heeft gestaan. We hebben ons gespecialiseerd in het afleiden en afvoeren ervan. We lijken alles onder controle te hebben, maar water zou heden ten dage wel eens sturender kunnen zijn dan we allemaal willen onderkennen. Hoe tijdelijk is de situatie waarin we ons nu bevinden?
- Kunstproject?

- Hoe zichtbaar kun je huidige vraag naar energie voor ontwatering maken? Hoeveel windmolens heb je langs de A15 nodig om aan de hele energievraag voor ontwatering te kunnen voldoen?

Dilemma's water

- Welke maatregelen gaan we nemen om een teveel aan water op te vangen en om een tekort aan water te voorkomen?
- Hoe verhouden deze maatregelen zich tot de voorgenomen investeringen in de ruimte en/of de meest efficiënte investeringslocaties vanuit het oogpunt van logistiek en energie?

Dilemma wonen & ondernemerschap:

- Aantrekkelijk wonen concurreert met (agrarisch) ondernemerschap op de oeverwal. Resultaat is uitplaatsing en concentratie van (agrarische) bedrijvigheid naar plekken buiten het dorp. In de praktijk betekent dat veelal de open kom in.

Dilemma's ondernemen & gewaardeerde landschappelijke karakteristieken:

- De kom is een gebied dat lange tijd alleen geschikt was voor weidebouw ten behoeve van de melkveehouderij. De melkveehouderij is wellicht onterecht geen partij in het ondernemen onder de noemer van de Betuwse Bloem.
- De bedrijven verenigd onder de kop www.rivierenland.nl leunen sterk op die bijzondere kwaliteiten van het Betuwse landschap. Dit is een andere laag ondernemers dan de grote (glas)tuinbouwbedrijven, boomkwekers en fruitproducenten waar het binnen de Betuwse Bloem om draait. Wat niet wegneemt dat er wel degelijk verbanden zijn te leggen. Het restaurant moet toch ergens zijn paddenstoelen, groenten en fruit vandaan halen. De recreant komt op de bloesemende fruitbomen af en wil ergens overnachten. Etc.

Naar een ontwerpvisie voor de Betuwse Bloem: hoe te komen tot nieuw integraal gebiedsperspectief waarbinnen waarden vanuit verschillende sectoren en facetten (landbouw en voeding, natuur en landschap, infrastructuur, energie, milieu, water en klimaat) een plek vinden?

Logistiek

1) Clustervorming:

- Het cluster kan zich als handelscluster ontwikkelen. Doordat een breed assortiment jaarrond geleverd kan worden krijgt het cluster een sterkere positie tov de afzetmarkt, dit is positief voor de prijsvorming.
- Risicospreiding en efficiency: gebouwen worden op cluster nivo beter benut dan ieder voor zich. Bij een kortere termijn onbalans kan ook eerst ruimte gehuurd worden (risicospreiding)
- Efficiënter transport (minder kilometers, vollere belading door bundeling)
- Op cluster kunnen nieuwe integraties gemaakt worden, denk aan energie (warmte) uitwisseling, reststroom verwaarding. Het is tevens mogelijk dat verschillende agro-sectoren elkaar versterken.
- Bijvoorbeeld het warmte + CO2 overschot van Compost bereider Hooijmans kan benut worden in een nabijgelegen glastuinbouw gebied
- Het cluster kan zich lokaal branden en trots uitstralen, dit middels gebouwo ontwerp en werkwijze laten zien, koppelen aan opleiding/stages etc

2) Ketenintegratie: verstevigde samenwerking in de keten, Voordelen:

- ketenoptimalisatie ipv optimalisatie per schakel. De marktvraag kan beter doorvertaald worden naar de toeleverende keten.
- Bijvoorbeeld een iets duurdere champignon (teelt) maar een die wel meerwaarde levert ten aanzien van maatsortering, kleur en smaak. De meerwaarde is groter dan de meerkosten.
- Op schakel nivo kan dit voordeel niet gepakt worden, op keten nivo wel.

In lijn met bovenstaande en zoals verwoord in de logistieke agenda voor de betuwe <http://www.greenportbetuwsebloem.nl/nieuws.asp?id=95>

3) Clusters verbinden,

- lokaal voor lokaal (streek), lokaal voor globaal (export) en globaal voor lokaal (import), samengevat global-local ofwel glocalisering
- De clusters zijn verbonden op lokaal - regionaal - nationaal en internationaal nivo.
- Op regionaal/nationaal nivo onderzoeken welke lokaties/clusters internationaal verbonden zijn. Dit zijn tevens locaties waar multimodale overslag (weg, water en rail) mogelijk is.
- Denk een Medel (Tiel) en Valburg

4) Regisseren

- Toegevoegde waarde creëren op producten, dit betekent het klantspecifiek maken door verpakking/etiketering, assortiment samenstellen (ontzorgen retailer) en responsief leveren (volle schappen).
- Naast de Toegevoegde Waarde op de producten uit de eigen streek kan een sterk handelscluster ook producten van elders aantrekken en waarde toevoegen door klantspecifieke bewerkingen.
- Bijvoorbeeld fruit uit de Betuwe aangevuld met import fruit vanuit Rotterdam.

Energie

In het virtuele Zuid-Hollandse kenniscentrum Greenport Campus worden vooral thema's opgepakt die op het gebied van high-tech glastuinbouw. Als ik daar wat rode draden uithaal, kom ik op een aantal onderwerpen die ook voor de pachten rondom Randwijk van belang zijn:

- Water, waterzuivering, algenteelt
- Arbo, veilig werken
- Marktkansen voor min of meer innovatieve tuinbouwproducten (bij GPC bijv gesneden paprika)
- Marktkansen voor in de regio gevestigde toeleverende bedrijven in het buitenland (bijv China)
- Sensoren / meet- en regelsystemen
- Valorisatie afvalstromen (inhoudsstoffen bijv biopesticiden)
- Alternatieve (biologische, mechanische) bestrijding van ziekten en plagen
- Haalbaarheidstesten voor voor toepassingen van innovaties of technieken uit niet tuinbouw branch

Bio based Economy

De tuinbouwsectoren, agrobusiness, de chemie, de energiesector, de aanwezigheid van Wageningen UR, en de logistieke sector –sleutelsectoren in een biobased economy –zijn sterk ontwikkeld in Gelderland

Door middel van bioraffinage alle delen van de plant, de eetbare én de nieteetbare delen optimaal benut worden. Door tegelijkertijd in te zetten op producten met een hoge toegevoegde waarde, zoals bioplastics en de rest in te zetten voor transportbrandstoffen, elektriciteit en warmte, wordt de biomassa volledig benut.

Veel investeringen vinden momenteel plaats in kennisontwikkeling, Platform Groene Grondstoffen. Ook het Ministerie van EL&I heeft geconstateerd dat BBE steeds vaker op het regionale schaalniveau wordt geagendeerd en wordt gezocht naar regiospecifieke oplossingen voor verwaarding van reststromen. Duidelijk is dat velen op zoek zijn naar toepassingen, cases. Ook kan worden geconstateerd dat er veel programma's in ontwikkeling zijn en dat BBE hoog op Europese agenda staat. Dat biedt zicht op subsidiebudgetten, bijvoorbeeld voor onderzoek binnen het Framework Program 8.

Ambitie voor Betuwse Bloem

Goedkoper en energieefficiënter (zuiniger), productie van voedsel en andere tuinbouwproducten. Optimaal verwaarden van biomassa. Door middel van bioraffinage alle delen van de plant, de eetbare én de nieteetbare delen optimaal benutten.

Nieuwe vraagstukken

- nieuwe productontwikkeling: food, fuel, farma, fiber
- nieuw soort van bedrijvigheid
- nieuwe bedrijfsprocessen
- nieuwe ruimtelijke organisatie
- bedrijfseconomische aspecten
- governance aspecten

hoe? Synergie te zoeken bij deze economische activiteiten met bedrijven binnen en buiten de Betuwse Bloem. Met Food Valley, Health Valley, de papierindustrie, MKB, bouw, metaal en andere agroclusters.

6. Op naar een regionaal kenniscentrum

Binnen de Betuwse Bloem wordt gestreefd naar het versterken vitale en innovatieve tuinbouweconomie en een duurzame, aantrekkelijke omgeving.

Doelstellingen van Kenniscentrum Randwijk is bijdragen aan een structurele versnelling en verbreding van innovatie, door:

- samenwerking en synergie sectoren, krachten bundelen, leren van elkaar
- aanpak van sectoroverstijgende thema's

- versterking kennisontwikkeling en innovatie
- ondersteuning via kennisinstellingen, onderwijs, etc.

Op basis van de regionale ontwikkelingsstrategie, de ontwikkelingen in de Betuwse Bloem, binnen de sector, het beleid en Wageningen UR, maar ook de inzichten die zijn ontstaan binnen het TransForumproject Bloeiende Clusters in de Betuwse Bloem hebben we een aantal ontwerpprincipes onderscheiden voor de ontwikkeling naar een regionaal kenniscentrum:

- Verbinden van kennis, verbinden van kennisnetwerken
  - tussen de clusters
  - tussen overheid, ondernemers, onderzoek, onderwijs en omgeving
  - tussen beleid, onderzoek en praktijk
  - tussen het Rivierengebied en provincie, Rijk en EU
  - binnen het kennis- en innovatieprogramma rond Greenport Nederland – Greenport University
- Aansluiten op de bestaande vraagstukken, beleidsdoelstellingen en kennisagenda's (lokaal – provinciaal – nationaal en EU)
- Brede betrokkenheid en gezamenlijke aanpak: kennisinstellingen, overheden, pacts en omgeving betrekken in ontwikkeling.
- Bieden van verschillende functionaliteiten: loket, ontmoeting, gezamenlijke verkenning, ontwikkeling en opleiding
- Verbinden van onderwijs en onderzoek, gericht op innovatie - groene en grijze kennis
- Fysieke plek: fysiek bijeen brengen van partijen, faciliteiten delen
- Afstemming tussen centrum en satellieten
  - lokale activiteiten en functionaliteiten
  - cluster- en sectoroverstijgende vraagstukken en activiteiten
  - activiteiten van nationaal – Europees belang

7. Plan van aanpak Kenniscentrum Randwijk

7.1 Functionaliteiten

Het regionaal kenniscentrum heeft verschillende functionaliteiten:

1. loketfunctie en fysiek knooppunt voor medewerkers van diverse kennisinstellingen, ondernemers en innovatiemakelaars - bijdragen aan netwerkvorming, verbinden van domeinen van overheid, markt en kennis, elkaar leren kennen
2. ontmoetingslocatie voor de 50's: overheid, onderwijs en onderzoek, ondernemers en omgeving (maatschappelijke organisaties). Plek voor co-creatie, gezamenlijke kennisontwikkeling en plek voor het organiseren van diverse activiteiten gericht op regionale ontwikkeling van de Betuwse Bloem. Onder meer leidend tot toekomstbeelden en kennisagenda's (met diverse stakeholders) als basis voor toekomstige activiteiten, als inbedding in de strategische agenda van overheid en kennisinstellingen en als basis voor programma's voor gezamenlijke financiering en subsidies.
3. aanjagen van (concrete, korte termijn) innovatie: vraagarticulatie, projectvorming (vormen coalities, schrijven voorstellen, zoeken naar financiering)
4. onderwijs- en demonstratiefunctie: van innovatieve ontwikkelingen (fysiek en virtueel). Cursussen, training, info bijeenkomsten, businesscafé.

Ad 1. Loketfunctie

Eén van de doelen van de Betuwse Bloem is het stimuleren van innovatie. Kennis is cruciaal om te kunnen innoveren en de tuinbouw gezond te houden. Het beoogde kenniscentrum kan daaraan bijdragen door vragen vanuit het bedrijfsleven te verbinden aan kennis en expertise van een kennisinstelling als Wageningen UR, adviesorganisaties, etc. In de regio zijn diverse partijen actief om vragen, problemen en kansen uit het bedrijfsleven signaleren, bijv. kennismakelaars, medewerkers van Syntens, van Kamer van Koophandel, etc. Voor het ontwikkelen van innovatieve antwoorden is het belangrijk te kunnen beschikken over een brede kennisbasis en 'inspiratie van buiten'.

Het kenniscentrum zou hieraan kunnen bijdragen door (fysieke) ruimte te bieden aan genoemde kennismakelaars en intermediairen, maar ook werkplekken voor onderzoekers, die tijdelijk aan het werk zijn voor projecten binnen de Betuwse Bloem. Hierdoor kan het kenniscentrum een soort loket vormen en/of het (fysieke)

overlegplatform achter het loket), een verbinding naar deskundigen vanuit diverse disciplines van Wageningen UR, haar ervaring in diverse greenports en haar netwerk. Op deze manier moeten ondernemers en bedrijven makkelijker toegang krijgen tot kennis en innovatie.

Deze functie kan deels met een virtueel kenniscentrum [portaal, vitrine] worden vervuld. Het gaat er vooral om een 'kennisinfrastructuur' te bouwen waarbij het vanzelfsprekend wordt dat ondernemers of ketenpartijen kennisvragen indienen en vervolgens efficiënt worden geholpen een antwoord of oplossing te vinden. Hiermee moet de drempel worden verlaagd.

Ad 2. Co-creatie en kennisagenda's

Naast specifieke vragen van ondernemers bestaan ook veel onderwerpen waarvoor geen specifieke eigenaar bestaat, maar wel relevant zijn om te worden opgepakt in regio's. Dit zijn bij uitstek de onderwerpen van de toekomst (0-5 jaar – zie ook de agenda van de EU DG-regio) en die een bedrijf- of clusteroverstijgende schaal bevatten, zoals duurzaamheid, quality of life, klimaat, groene economie. Om betekenis en uitvoering op het regionale schaalniveau aan deze onderwerpen te geven is een samenspel vereist tussen diverse partijen. Kenniswerkers kunnen aangeven welke trends en ontwikkelingen er zijn en kunnen samen met regionale partners als ambtenaren van provincies, gemeenten en waterschappen, alsmede ondernemers, intermediaire en maatschappelijke organisaties komen tot een regionale uitwerking. Op deze wijze ontstaat transdisciplinaire kennis, een product van het samenbrengen van wetenschappelijke kennis en regionaal gebonden kennis. Om te komen tot deze kennis is ontmoeting van belang. Het kenniscentrum heeft hierin een belangrijke taak. Dus naast aanwezigheid van onderzoekers en ondernemers is aanwezigheid van overheid en maatschappelijke organisaties (omgeving), ontmoeting en gezamenlijke kennisontwikkeling van belang. Ter vergelijking: in Greenport Venlo is de dinsdag een dag van ontmoeting tussen de o's. en de overleggen vinden dan plaats. Ook is tijd om te komen tot bilaterale afspraken.]

Wageningen UR-onderzoekers, business developers, kennis- en netwerk makelaars en procesdeskundigen kunnen hierbij een belangrijke rol vervullen. Hierbij is de relatie met het regioteam relevant. Vanuit dit team bestaan korte lijnen naar de concernraad, de strategen vanuit de kenniseenheden, bestuurscentrum (onderwijs en onderzoek) en helpdesk subsidies. Gezamenlijk heeft men veel kennis van relevante ontwikkelingen zowel inhoudelijk als procesmatig en op strategisch, maar ook op meer uitvoerend niveau. Voorts heeft men kennis van geschikte aanpakken van co-creatie en actieonderzoek en kan men relevante ervaringen van elders inbrengen. Ook kan gebruik worden gemaakt van (bestuurlijke netwerken) en kunnen relevante discipline expertises worden ingezet.

In de ontwikkeling van de regio / Betuwse Bloem spelen diverse toekomstige thema's, ambities en vraagstukken die vragen om een brede discussie (meerdere stakeholders), een regionale, sectoroverstijgende context, m.b.t.

- Onderwijs, opleiding en arbeid: beroepsopleiding, techniek, aantrekkingskracht, instroom goed opgeleide jongeren
- Water: kwantiteit, kwaliteit, klimaat
- Kringlopen / kringloopondernemen: energie, reststromen (bbe), inhoudstoffen
- Toekomst
  - fruitteeltbedrijf van de toekomst
  - laanbomenbedrijf van de toekomst
  - paddestoelenbedrijf van de toekomst
  - stadslandbouw
  - combi paddestoelen - glastuinbouw
- Ondernemen, ketens: Technische innovaties buiten de tuinbouw
- Ruimte: herverkavelen, landschap
- Logistiek: containerisatie, multimodale overslag
- Landschap en recreatie
- Duurzaam ondernemen
- Consumentenwaardering, branding
- gesprekken met diverse stakeholders / betrokkenen met verschillende belangen over maatschappelijke thema's (bijv. inrichting van het landschap, inbedding van bedrijven in de omgeving, natuurwaarden, i.r.t. bedrijf van de toekomst, leefbaarheid, etc.).
- binnen het kenniscentrum zal permanent moeten worden gewerkt aan een aantal strategische vraagstukken die zich in Rivierenland afspeelen. Continu verkenning van ontwikkelingen – trendwatches. Opstellen, beheren en uitvoeren van een dynamische kennisagenda door een team strategen (onderzoekers en ambtelijke adviseurs, visionaire ondernemers)
- conceptontwikkeling:
  - logistiek
  - verkoop en distributie
  - vermarkting

- agroparken: integratie van functies

Het gaat hierbij dus om zaken voor de iets langere termijn en voor bedrijfs- en sectoroverstijgende zaken. Voor dit alles is een (vaste) ontmoetingsplek in de regio van belang.

Diverse thema's spelen niet alleen in de Betuwse Bloem, maar ook in andere greenports. De regio is onderdeel van Greenport(s) Nederland en kan daardoor (o.a. via WUR) beschikken over kennis die daar wordt en is ontwikkeld, in bijv. Greenport Campus (glastuinbouw), Kennis- en Innovatie Impuls (boomkwekerij), Greenport Venlo, Food Valley en Agriboard NoordHolland (proceservaring).

Wageningen UR investeert ook zelf in een aantal strategische onderwerpen, zoals duurzaam ruimtegebruik, water, klimaat, agroproductie in de 21ste eeuw en biobased economy; onderwerpen die aansluiten op diverse thema's in de (toekomstgerichte) discussies in de Betuwse Bloem.

Ad 3. Aanjagen innovaties

Ondernemers zien graag (technische) innovaties voor hun bedrijven middenin hun eigen (productie)regio, bijv. op een bedrijf van een collega. Dat betekent dat relevante partijen daar concreet aanwezig zijn om dit soort vragen met een veelal korte termijn karakter te helpen oplossen.

Het kenniscentrum kan, in samenspraak met de (sectorgerichte) pacts, meerwaarde bieden door ondernemers te laten leren van elkaar en 'van buiten'. Concreet kan dit door bijv. 'arenasessies' te organiseren waarbij alle relevante (technische) kennis en partijen rond een bepaald onderwerp bij elkaar worden gebracht. Deze 'state-of-the-art' kan het startpunt vormen van nieuwe initiatieven en innovatieve projecten.

Ad 4. Onderwijs, demo's

Het kenniscentrum kan ook een rol spelen bij onderwijs en arbeid in de regio. Onderwijs en arbeid zijn centrale thema's voor vele sectoren: de zorg om voldoende geschoold personeel (incl. techniek) en onderwijs dat zodanig aantrekkelijk is dat het wervend is voor de sector.

- De regio is onderdeel van Greenport(s) Nederland en kan daardoor (o.a. via WUR) beschikken over kennis die in andere Greenports wordt ontwikkeld (proceservaring en aanpak).
- De Groene Kennis Coöperatie (GKC) speelt een belangrijke rol in het structureren van het groene onderwijs. Ondernemers zullen daarbij meer en meer de te behalen competenties gaan bepalen en die matchen met toekomstig en zittend personeel.
- De 'lerende regio' is een getoetste aanpak voor kennisarrangementen in vitale regio's. LNV heeft Arnhem Nijmegen als een van die vitale regio's benoemd. Daardoor kan de opstelling van de regioagenda en de bijbehorende kennisagenda via het bestaand programma Regionale Transitie van GKC opgepakt worden.
- Het programma de groene carrière is opgezet door LNV fungeert als klankbord voor leren en arbeidsmarkt. Dit project gaat niet uit van de bestaande lijnen maar richt zich op de employability van medewerkers in het groen, de scholing en het perspectief/imago voor het werken in het cluster. Ook mensen met afstand tot de arbeidsmarkt en buitenlanders zijn hierbinnen aandachtsgebied. De Betuwse Bloem is hiervoor een pilot gebied.

Het Kenniscentrum kan een verbindende rol spelen tussen de (toekomstige) behoefte van de arbeidsmarkt, ervaringen uit andere regio's en programma's vanuit overheid en GKC. Daarnaast kan het kenniscentrum diverse activiteiten faciliteren waarin (laagdrempelige) kennisoverdracht, onderwijs en demo's een rol spelen. Hierin moet een verdere afstemming met de (sectorale) business centra plaatsvinden.

7.2 Kenniscentrum en innovatie

In het ontwikkelen van innovaties zijn twee lijnen te ontdekken die in bovenstaande functies van het Kenniscentrum Randwijk zijn te herkennen. Deze innovatielijnen worden transitiepaden genoemd (naar Vogelesang en Wijnands). Het eerste transitiepad is kenmerkend voor vraagstukken waarvoor geen specifieke eigenaar bestaat, sectoroverstijgende, maatschappelijke thema's. Bij dit soort vraagstukken nemen overheden meestal het voortouw (zie ook de 2de functie van het Kenniscentrum). Dit transitiepad loopt van de toekomst naar de huidige praktijk (zie rechterdeel van onderstaande figuur). Dit pad start met het opstellen van gevisualiseerde toekomstbeelden. Deze zijn geen blauwdruk maar een ontwikkelrichting. Ze worden ook wel streefbeeld of ontwerpschetsen genoemd. Via backcasting (terugvoorspellen) worden de belangrijkste transitiepunten opgespoord, die de weg naar de toekomst belemmeren. Er ontstaat een agenda van transitiepunten die kunnen liggen op het terrein van hardware (nieuwe technologie), orgware (nieuwe samenwerking, regelgeving) of software (nieuwe routines). Vervolgens worden innovatie-experimenten opgezet en uitgevoerd en acties ondernomen om deze knelpunten aan te pakken. Rondom transitiepunten worden

(volgens de aangehaalde benadering van systeeminnovatie) netwerken opgebouwd met belanghebbende stakeholders. Via deze netwerken zullen (delen van) ontwikkelde concepten hun weg vinden naar de praktijk.

Het tweede transitiepad loopt van de praktijk naar de toekomst. Dit pad zet volledig in op het ondersteunen van innovaties van pionierende ondernemers (zie het linkerdeel van de figuur; het betreft voornamelijk de 3de functie van het Kenniscentrum en ook de 1ste). Deze ondernemers (uit Pacten en Innovatienetwerken) vormen de voorhoede in de praktijk en lopen als eerste aan tegen allerlei (systeem)grenzen. Hun ervaringen en vragen zijn belangrijke input voor de innovatieagenda. Nieuwe kennis wordt in co-makership met deze ondernemers ontwikkeld.

Het verbinden van innovatoren en innovatie-experimenten brengt alle beschikbare expertise en ervaring samen. Een continue reflectie op de voortgang zorgt voor een innovatieagenda die gebaseerd is op voorschrijdende inzichten. Zo kan versneld en gericht gewerkt worden aan het bevorderen van (systeem)innovaties die noodzakelijk zijn voor de transitie naar een duurzame landbouw en regio-ontwikkeling.

Het Kenniscentrum vervult, tezamen met haar partners, een centrale rol in dit innovatieproces, waarbij het Kenniscentrum als zodanig ook duidelijk in ontwikkeling is (zie ook par. 7.3)

7.3 Organisatie

Het concept van het Kenniscentrum is in ontwikkeling. In 2011 zullen in overleg met RCT en Provincie Gelderland de eerste werkafspraken worden gemaakt over feitelijke invulling en zal een proces worden ingegaan om genoemde functionaliteiten mogelijk te maken en van businessplan te komen tot businesscase.

De procesmiddelen zullen worden ingezet om samen op te lopen met het RCT, afspraken te maken en te komen tot een werkplan voor 2011. Binnen dat werkplan passen bijeenkomsten, netwerkontwikkeling, tendering, mapping, concrete initiatieven, aanzet tot vraagarticulatie en het verkennen projecten aan de orde is. Ook zal het contact met de andere partners moeten worden opgebouwd en versterkt. Vervolgens zullen de ideeën samen met partners uit de pacten en kennisinstellingen als Has, RU en Helicon moeten worden uitgewerkt. Tenslotte moet het Kenniscentrum komen tot verbinding met de clusters en lokale en provinciale loketten. Daartoe zijn de brochures van KCR heel bruikbaar, ook zal een wervende powerpoint worden gemaakt die kan worden benut in de gesprekken.

Om de verschillende partijen mee te krijgen in de ontwikkeling van het Kenniscentrum is het van belang om het belang van KC Randwijk voor de Betuwse Bloem duidelijk te maken. Het belang kan als volgt worden omschreven:

- De provincie Gelderland heeft een sterke positie op het gebied van innovatie, kennis en wetenschap. Om ook internationaal te blijven concurreren, is het van belang die positie te behouden en waar mogelijk te versterken. Kenniscentrum Randwijk past uitstekend binnen de ambities van de Betuwse Bloem, het versterken van de tuinbouwclusters in de Betuwe;
- Een van de speerpunten van het Gelders kennis- en innovatiebeleid is het benutten van kansen van opkomende regionale clusters waarin ondernemers en kenniswerkers samenwerken aan vernieuwingen en innovaties op het gebied van duurzame agroclusters, biobased economy, klimaat, energie, duurzaam ruimtegebruik en landschap.
- Wageningen UR biedt ondernemers in de regio nieuwe kansen door een netwerk en samenwerking met diverse partijen en disciplines.
- Het verbindt daarbij:
  - Vele vakgebieden (en het achterliggende netwerk)
  - Ervaringen in Greenports (Greenport Campus, Greenport Boskoop, etc.) en verbinding aan Food Valley
  - Kennisinvesteringen van Wageningen UR in duurzaam ruimtegebruik, water, klimaat, agroproductie 21ste eeuw en biobased economy
  - Toekomstige kansen in regionale fondsen van EU
  - Campusontwikkeling - Economische Zaken, Landbouw & Innovatie
- En draagt bij aan de organisatie van:
  - loket voor innovatievragen
  - ontmoeting van de 5 O's en het opstellen van toekomstvisies
  - aanjagen van innovaties
  - onderwijs en demonstratie

Middels het Kenniscentrum Randwijk heeft de provincie gemakkelijk toegang tot de nieuwste trends en kennisontwikkeling. De provincie kan ervoor kiezen medevormgever te zijn van de activiteiten in het

Kenniscentrum Randwijk zodat kennisontwikkeling, de regionale praktijk en beleidsontwikkeling hand in hand gaan.

De projectorganisatie is volgend aan de vorm en inhoud van de samen te maken keuzen en is zodoende ook afhankelijk van de partners die worden betrokken in de ontwikkeling. Naast het RCT en Provincie, zijn ook de keuzen van de Provincie over een volgende periode voor de Betuwse Bloem en de interactie met de pacten relevant. Een aantal zaken met betrekking tot de organisatie is op dit moment wel duidelijk. Er zal in ieder geval sprake zijn van een netwerkorganisatie, waarbinnen het Kenniscentrum Randwijk een spilfunctie vervult in het netwerk. Ook duidelijk is dat er vooralsnog geen nieuwe rechtspersoon zal ontstaan - die van het kenniscentrum van PPO voldoet voor het verbreden van het concept.

Voor de te maken strategische keuzen en advies wordt gedacht om een stuurgroep in te stellen, met daarbinnen vertegenwoordiging van de belangrijkste partners. Voor operationele zaken op de werkvloer zal continue interactie met de partners binnen en buiten de organisatie worden georganiseerd. Zowel met de pacten als met andere onderzoeks- en onderwijsinstellingen.

Ook aan de orde is de interne organisatie binnen Wageningen UR, waar verbreding van het kennisnetwerk zal moeten plaatsvinden om efficiënt de vraagstukken met het kennisnetwerk te kunnen oppakken. In ieder geval zal de structuur van het Wageningen UR - regioteam worden benut, waarbinnen alle kennisseenheden zijn vertegenwoordigd, alsmede VHL en de strategische stafafdelingen van Wageningen UR, zoals Education and Research, Corporate Communication en de Internationale Helpdesk. Ook de schakel met Food Valley zal moeten worden georganiseerd. Voor wat betreft Wageningen UR loopt deze via het regioteam. Daarnaast zal zowel met de Stichting als met de Regio Food Valley een overlegvorm moeten worden gezocht. Oost nv en de provincie kunnen daarbij een belangrijke rol spelen.

7.4 Fysiek ontwerp

Voor de fysieke realisatie van dit kenniscentrum wordt gedacht aan de uitbouw van het bestaande kenniscentrum voor fruit te Randwijk. Daartoe wordt op dit moment gedacht aan een interne aanpassing van het gebouw, in het creëren van meer kantoorruimte/flexplekken, om kenniswerkers van andere organisatieonderdelen van Wageningen UR, partners van Wageningen UR en partners van het kenniscentrum en het RCT te kunnen accommoderen. Daarnaast zal mogelijk worden geïnvesteerd in een passende ontmoetingsruimte, mede afhankelijk van het perspectief van een kostendekkende exploitatie. Voor het hosten van grote groepen zijn er voldoende geschikte faciliteiten in de regio. Toch zijn we van mening dat KCR en de BB een gezicht hebben, waar een vaste ontmoetingsplek bij hoort. De te ontwikkelen plekken en andere faciliteiten is afhankelijk van aantal projecten en type activiteiten.

In de implementatiefase zal zichtbaar worden gemaakt, door het genereren van een kaartbeeld, op welke wijze verbinding met lokale kennisloketten (van de pacten), maar ook met het kennisnetwerk van Wageningen UR, Food Valley, het kennis- en innovatiebeleid van de provincie en het beleid ten aanzien van de Betuwe vanuit provinciaal steunpunt bureau Rivierengebied kan worden gemaakt.

7.5 Exploitatie

De opzet van het kenniscentrum heeft veel overeenkomsten met de opzet van Greenport Campus, maar verschilt daarbij in het feit dat er enkele faciliteiten worden ontwikkeld die enkele functies moeten ondersteunen, zoals de ontmoetingsfunctie (faciliteren van co-creatie etc.). <opm: hieronder wordt alleen wat gezegd over de exploitatiekosten, ook nog wat zeggen over inkomsten,: projecten, gaat centrum eigen broek ophouden, betaalde adviezen? dienstverlening? enz?> Verder ook nog wat zeggen over benodigde investeringen en potentiële investeerders?

Eenmalige investering:

Aanpassing gebouw in Randwijk (loketfunctie en ontmoetingsfunctie) (stapsgewijze ontwikkeling met go/nogo)	200
---	-----

Jaarbudget:

Arenasessies	60
Basale ondersteuning van de opzet van projecten (ca. 5 k€ / project)	75
Exploitatie van servicepunt / kenniscentrum (3 jaar)	20
Communicatie	25
totaal	180

De financiering zou de eerste jaren afkomstig kunnen zijn vanuit een stimulerende en faciliterende overheid.

Op de volgende wijze kan de Provincie Gelderland in de eerste fase bijdragen door:

- het beschikbaar stellen van personele capaciteit van de kerngroep Betuwse Bloem om verbanden te leggen en samenwerking te bevorderen tussen Wageningen UR en het regionale praktijknetwerk;
- de samenwerking tussen kennisinstellingen en bedrijfsleven actief te bevorderen bijvoorbeeld door het beschikbaar stellen van financiële middelen ter stimulering van deze samenwerking; concreet betekent het bijdragen aan arenasessies, businesscafé's en andersoortige netwerkbijeenkomsten
- stimulator van innovaties als medefinancier. Denk hierbij aan subsidies, maar ook aan belastingenverlagingen of leningen.
- optreden als klant
  - Relevante, eigen onderzoeksvragen zoveel mogelijk uitzetten bij Kenniscentrum Randwijk
  - Het expliciet vragen om een nog niet-bestaande oplossing voor een probleem (eerst onderzoeksvragen in de markt zetten in de vorm van (bijvoorbeeld) R&D-opdrachten en pas bij bewezen geschiktheid de aanbesteding in de markt zetten,
  - Het optreden als eerste klant (er is al een concreet en innovatief product/dienst, maar het is nog niet zeker hoe het, toegepast in de praktijk, precies werkt). De overgang naar grootschalige productie mogelijk maken door klant te worden.

Daarnaast wordt gestreefd naar het benutten van overig beschikbaar instrumentarium voor de vraagstukken van de Betuwse Bloem, zoals het Innovatie instrumentarium van het Ministerie van EL&I of vanuit de EU. In deze jaren moet ook worden gezocht naar "duurzame verankering", d.w.z. naar een kenniscentrum met een businessmodel dat zich kan gaan bedruipen los van projectsubsidies.

Literatuur

Provincie Gelderland, Transport in Balans, Strategisch Uitvoeringsprogramma Goederenvervoer. Arnhem, September 2009.

Buck Consultants International (2009), Fysieke investeringsopgave voor campussen in nationaal belang; in opdracht van Ministerie van Economische Zaken

Buck Consultants International (2010), campusontwikkeling provincie Gelderland, provincie Gelderland.

Commissie Nijkamp

Rutten R., F. Boekema (2007). The learning region: Foundations, State of the Art, Future. Edward Elgar Pub, London

Rijnconsult (2010). Verslag workshop strategie Betuwse Bloem 2 juli 2010.

Vogelezang, J. en F. Wijnands (2009), methodisch werken aan systeeminnovaties, In: Syscope 22.

www.greenportcampus.nl

www.glastuinbouw.wur.nl

www.demokwekerij.nl

www.rct-rivierenland.nl

www.citaverde.nl

www.greenportvenlo.nl

